Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2025 Kateřina Volfová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Feminismus a pornografie

Bakalářská práce

Jméno a příjmení: Kateřina Volfová

Studijní program: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání (maior) a Historie se zaměřením na vzdělávání (minor)

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Chudárková, Ph.D.

Hradec Králové 2025

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor:	**Kateřina Volfová**
Studium:	F22BP0291
Studijní program:	B0114A100001 Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	**Feminismus a pornografie**
Název bakalářské práce AJ:	Feminism and Pornography

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu různých pohledů feministických proudů na pornografii. Konkrétně se jedná o pohledy liberálních a konzervativních feministek. Cílem této bakalářské práce je provést kritickou analýzu těchto dvou feministických pohledů na pornografii a zkoumat argumenty, v nichž se shodují a rozchází.

ALTMAN, A. a L. WATSON, *Debating Pornography*, New York: Oxford University Press, 2018.

DWORKIN, R., *A Matter of Principle*, Harvard: Harvard University Press, 1985.

DWORKIN, A., *Pornography: Men Possessing Women*, London: The Women's Press, 1981.

EASTON, S., *The Problem of Pornography: Regulation and the Right to Free Speech*, London: Routledge, 1994.

EATON, A. W., A Sensible Antiporn Feminism, *Ethics*, 117(4), 2007.

MACKINNON, C., Pornography, Civil Rights and Speech, In: VAUGHN, Lewis, *Contemporary Moral Arguments: Readings in Ethical Issues*, New York: Oxford University Press, 2010, s. 520–531.

Zadávající pracoviště:	Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Chudárková, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 15.6.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Petry Chudárkové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

Podpis autora:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své drahé sestře Kristýně Volfové, která mě po celou dobu podporovala v psaní této práce.

Anotace

VOLFOVÁ, KATEŘINA. Feminismus a pornografie. Hradec Králové, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2025, 59 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu různých pohledů feministických proudů na pornografii. Pozornost je věnována nejprve definici pornografie a jejímu vymezení vůči erotice. Důraz je však kladen především na to, jak se feminismus postupně dostal k otázce sexuality a následně k problematice pornografie. Práce dále sleduje vývoj dvou hlavních směrů feministické debaty – antipornografického a sexuálně pozitivního – a jejich odlišných postojů k pornografii. Klíčová část se věnuje na jedné straně analýze přístupů Catherine MacKinnon a Andrey Dworkin na straně radikální kritiky pornografie, a na druhé liberální obrany pornografie jako formy projevu, jak ji představuje Nadine Strossen. Závěr práce poté rozšiřuje pole debaty o novější přístupy, například od A. W. Eaton a Andrewa Altmana.

Klíčová slova: A. W. Eaton, Andrea Dworkin, Andrew Altman, Catharine MacKinnon, erotika, feminismus, liberální feminismus, pornografie, radikální feminismus, sexuální autonomie, útlak žen

Annotation

VOLFOVÁ, KATEŘINA. Feminism and Pornography. Hradec Králové, Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2025, 59 p. Bachelor thesis.

This bachelor thesis focuses on analyzing various perspectives of feminist movements on pornography. Attention is first paid to the definition of pornography and its distinction from eroticism. However, the emphasis is primarily on how feminism gradually came to address the issue of sexuality and subsequently the issue of pornography. The thesis further traces the development of two main strands of feminist debate—anti-pornography and sex-positive—and their differing attitudes toward pornography. The key part is devoted, on the one hand, to an analysis of the approaches of Catherine MacKinnon and Andrea Dworkin on the side of radical criticism of pornography, and on the other hand, to the liberal defense of pornography as a form of expression, as presented by Nadine Strossen. The conclusion of the thesis then broadens the field of debate to include newer approaches, such as those of A. W. Eaton and Andrew Altman.

Key words: A. W. Eaton, Andrea Dworkin, Andrew Altman, Catharine MacKinnon, erotica, feminism, liberal feminism, oppression of women, pornography, radical feminism, sexual autonomy

Obsah

Úvod 8

1. Pornografie 10

1.1 Definice pornografie 11

1.2 Vztah erotiky a pornografie 18

2. Otázka pornografie ve feministickém hnutí 25

2.1 Feminismus 25

2.2 Druhá vlna feminismu a kritika pornografie 26

2.3 Antipornografický proud feminismu 31

3. Střet feministek – argumenty pro a proti pornografii 39

3.1 Kritika pornografie od Dworkin a MacKinnon 39

3.2 Obrana pornografie od Strossen 43

3.3 Hypotéza škody od Eaton 46

3.4 Altmanova sexuální autonomie místo svobody slova 50

Závěr 53

Seznam použité literatury 56

Úvod

Pornografie se řadí mezi témata, která ve společnosti vyvolávají rozporuplné postoje a silně emocionální reakce. Zatímco pro jedny pornografie znamená prostor pro svobodné vyjádření sexuality, jiní v ní vidí nástroj systematického zneužívání a objektivizace žen. Feministické hnutí se touto otázkou začalo intenzivněji zabývat zejména ve druhé polovině 20. století a debaty, které tehdy vznikly, vyvrcholily v 80. letech. Navzdory časovému odstupu nepřestala být tehdejší debata relevantní. Spor o pornografii totiž není pouhou diskusí o explicitních snímcích, ale dotýká se i hlubších témat, jako jsou svoboda projevu, sexualita, mocenské vztahy, rovnost a sexuální autonomie.

Cílem této práce je představit hlavní feministické přístupy k pornografii a ukázat, jakými způsoby feministky reagovaly na tento fenomén, jak jej interpretovaly a jak se snažily zformovat a zaujmout pozici, která by odpovídala jejich politickým a teoretickým cílům. Přestože mezi feministkami existuje široká škála názorů, lze identifikovat dvě základní tendence, které se v diskusi o pornografii historicky profilovaly. Na jedné straně stojí tzv. antipornografický feminismus, jehož nejvýraznějšími představitelkami byly Catherine MacKinnon a Andrea Dworkin, který považuje pornografii za formu útlaku žen a násilí páchaného na ženách. Na straně druhé nalezneme feministky orientované spíše liberálně, které zdůrazňují význam sexuální svobody a pozitivní hodnotu erotické reprezentace. V této skupině vyniká např. Nadine Strossen.

Pojem pornografie se ukazuje jako mimořádně obtížně uchopitelný. Neexistuje jedna sdílená definice, na níž by panovala obecná shoda, a samotné vymezení toho, co pornografii odlišuje od jiných forem sexuálně explicitního zobrazení, se v průběhu času výrazně proměňovalo. První část práce proto věnuji otázce, jakým způsobem byla pornografie definována a jaké problémy se s těmito definicemi pojí. Zvláštní pozornost bude věnována rozlišení mezi pornografií a erotikou, které v mnoha diskusích slouží k odlišení „nízkého“ a „vysokého“ neboli morálně závadného a esteticky přijatelného. Ukazuje se přitom, že hranice mezi těmito pojmy nejsou ani zdaleka tak jasné, jak se nejprve může jevit.

Druhá kapitola mapuje proces, během něhož se pornografie stala jedním z klíčových bodů sporu uvnitř feministického hnutí, a to v kontextu rostoucího zájmu o sexualitu a mediální zobrazování žen. V závěrečné části kapitoly bude představen vývoj zásadních postojů, přičemž hlavní pozornost bude věnována střetu mezi antipornografickým a sexuálně pozitivním feminismem.

V závěru práce se věnuji rozboru vybraných pohledů na pornografii, a to z perspektivy obhajoby i feministické kritiky. Pozornost věnuji dílu Catharine MacKinnon a Andrey Dworkin, jejichž přístup k pornografii představuje jednu z nejvlivnějších a zároveň nejkontroverznějších snah uchopit pornografii jako nástroj strukturální diskriminace a útlaku žen. Jejich argumentace opřená o myšlenku, že pornografie nejen zobrazuje, ale i aktivně vytváří genderovou nerovnost, bude následně konfrontována s pohledem Nadine Strossen, která proti tomuto přístupu vystupuje a přichází s obranou pornografie jako projevu ústavně chráněné svobody slova a jako prostoru pro projev sexuality. Tento kontrast umožní nahlédnout hlubší napětí mezi těmito dvěma přístupy, které je pro feministické debaty o pornografii typické. Závěr kapitoly poté představuje některé novější směry, jež se snaží na tento problém nahlížet z nové perspektivy, ať už jde o přístup A. R. Eaton nebo Andrewa Altmana.

Ambicí této práce není definitivně rozhodnout, zda je pornografie slučitelná s feministickými ideály, ale spíše prozkoumat, jak se v debatách o ní koncentrují základní konflikty v rámci feministického myšlení. Lze dosáhnout rovnosti žen bez omezení některých forem sexuálního projevu? Je nutné chránit ženy před sexistickými obrazy, i kdyby to znamenalo omezit jejich svobodu projevu a sebevyjádření? Skrze tuto debatu lze nahlédnout, jak složité je v rámci feminismu uvažovat o sexualitě nejen jako o sféře potěšení, ale i jako o místě možného útlaku a symbolické moci.

1. Pornografie

Co je vůbec pornografie? Ač se to nemusí na první pohled zdát, odpověď na tuto otázku není tak jednoduchá. Definice pornografie je složitá a může se lišit v závislosti na daném kontextu. Na začátek si ale můžeme rozebrat samotné slovo pornografie. Etymologie termínu pornografie sahá až k řeckému slovu *pornographos*, které se skládá z *porne*, což znamená prostitutka či nevěstka, a *graphein*, které označuje psaní nebo záznam. Doslovně lze tedy toto slovo přeložit jako „psaní o prostitutkách", což vyjadřuje souvislost mezi pornografií a prostitucí.[1]

Co je ale překvapující, termín pornografie nebyl v moderním smyslu pravděpodobně používán až do 19. století. V angličtině se termín *pornography* poprvé objevil až v Oxford English Dictionary v roce 1857. Předtím tento koncept existoval, ale nebyl zřetelně označen jako pornografie. Ve francouzštině nalezneme slovo *pornographe* už v roce 1769, kdy francouzský autor Restif de la Bretonne vydal pojednání nazvané *Le Pornographe*, ve kterém se užívá v souvislosti s psaním o prostituci. Ovšem až ve 30. a 40. letech 19. století se výrazy jako *pornographique*, *pornographe* a *pornographie* začaly používat ve smyslu obscénního psaní nebo zobrazování.[2]

Obscénnost označuje projevy či díla, které jsou na základě společenských norem považovány za neslušné nebo neuctivé, a tím pádem porušují i etické normy dané společnosti. Z tohoto popisu už vyplývá, že se jedná o relativní pojem, tudíž co je v jedné společnosti vnímáno jako obscénní, nemusí představovat problém v jiné. Je nutné také zmínit, že ačkoli je s pojmem obscénnost často spojována i sexuální tématika, samotná definice tohoto pojmu v tomto nespočívá. Jde spíše o hodnotící kategorii, která vychází z celkového dojmu z díla či projevu, tedy z toho, jak jeho obsah působí na naše smysly a jak zasahuje do tradičních morálních hodnot.[3]

---

[1] KENDRICK, Walter. *The Secret Museum: Pornography in Modern Culture*. New York: Viking, 1987, s. 11–12.
[2] HUNT, Lynn Avery. *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500–1800*. New York: Zone, 1993, s. 13.
[3] HEIN, Hilde. Obscenity, Politics, and Pornography. *Journal of Aesthetic Education*. 1971, roč. 5, č. 4, s. 78.

1.1 Definice pornografie

Jak už vyplývá z předchozího popisu, v moderní době došlo k posunutí významu slova pornografie. Přestože se tento pojem může zdát jednoznačný, v odborné literatuře existují významné rozdíly, které se týkají jeho morálního hodnocení. Asi s nejednoduší a v každodenním životě nejpoužívanější, ale také i nejvíce nevědeckou a z podstaty problematickou definicí, přišel soudce Potter Stewart, když řekl slavnou větu: „Poznám ji, když ji vidím.“[4] Jelikož si často nemůžeme vystačit pouze s tímto výrokem, který spoléhá jen na subjektivní soudy založené na osobním přesvědčení, v rámci této kapitoly budu rozebírat různé definice a faktory, které je ovlivnily.

Jedna z možných definic pornografie ji popisuje jako vizuální, textové nebo audiovizuální zobrazení sexuálních aktů či nahoty, jejichž primárním účelem je vyvolání sexuálního vzrušení u diváka.[5] Tato definice tedy zahrnuje širokou škálu materiálů, od explicitních fotografií a videonahrávek až po literární a digitální obsah zaměřený na stimulaci erotických představ. Tím nejdůležitějším faktorem je zde zahrnutí účelného vyvolání vzrušení.

Andrew Altman upozorňuje právě na význam kontextu, ve kterém je pornografie prezentována a konzumována. Podle jeho přístupu pornografie není definována pouze samotným obsahem, ale především záměrem jejího vzniku a distribuce. Materiál je považován za pornografický tehdy, pokud je tvořen za účelem sexuálního vzrušení diváka a konzumován pro vzrušení. Jak sám autor dodává, producenti ji samozřejmě vytvářejí i pro zisk, ale to nic nemění na tom, že primárně cílí na to diváka vzrušit.[6] Tento pohled zároveň reflektuje skutečnost, že pornografie se neomezuje pouze na uměleckou nebo literární tvorbu, ale je rovněž průmyslovým odvětvím s významnými ekonomickými a společenskými dopady, které řeší právě i feminismus. Zisk ale nemůže být brán jako podstatný k samotnému definování, protože by pak vytvořená domácí sexuální videa pro

---

[4] Jacobellis v. Ohio, 378 U. S. 184, 197 (1964). V plném znění: „I shall not today attempt further to define the kinds of material I understand to be embraced within that shorthand description, and perhaps I could never succeed in intelligibly doing so. But I know it when I see it.”

[5] ALTMAN, Andrew. The Right to Get Turned On: Pornography, Autonomy, Equality. In: COHEN, Andrew I. a Christopher Heath WELLMAN, eds. *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2005, s. 224.

[6] Tamtéž.

soukromou potřebu nebyla pornografií, ale ta samá videa za účelem zisku by už pornografií byla.

Je ovšem nutné, aby byl účel sexuálního vzrušení oboustranný, tedy přítomný jak na straně produkujícího, tak na straně konzumujícího. Kdyby zde totiž nebyl tento dvojí vztah, nastala by zajímavá situace, kdy by se za pornografii mohl považovat každý materiál, který konzument použil ke svému vzrušení, aniž by to bylo vůbec záměrem producentů. Zahrnovala by tedy i materiály, které by většina lidí takto neoznačila, například umělecké obrazy či edukativní materiály zobrazující sexualitu. S těmito kritérii naopak nesouhlasí Alexander Pruss:

> Nicméně i když existuje vztah mezi produkcí a konzumací, je přesto možné pornograficky konzumovat něco, co nebylo pornograficky vyrobeno (např. učebnici anatomie), a je možné se dívat na něco, co bylo pornograficky vyrobeno, aniž by se jednalo o pornografickou konzumaci (např. dětská pornografie, kterou si prohlížel policejní vyšetřovatel).[7]

Pruss dále rozebírá i problém spojený se sexuálním vzrušením konzumenta. Nejde totiž vždy o záměr, ale o nekontrolovatelnou tělesnou reakci, kterou nelze ovlivnit. Tudíž může dojít k vzrušení sexuálním materiálem i v případech, kdy to dotyčný sám nezamýšlel (autor uvádí příklad policisty vyšetřující případ dětské pornografie, u které se nedobrovolně vzrušil). Nebo naopak nemusí k sexuálnímu vzrušení vůbec dojít, i když se jedná o přímou konzumaci pornografie (při pravidelném sledování sexuálního obsahu může dojít až k otupení na danou stimulaci).[8]

Existuje ovšem i trochu jiný přístup od Michaela C. Rea, který se snaží objasnit povahu pornografie a podmínky, za kterých lze něco klasifikovat jako pornografické. Pornografie

---

[7] Přeloženo autorkou z angličtiny. Znění původního textu: „However, even though there is a relation between production and consumption, it is nonetheless possible to consume pornographically something that was not pornographically produced (e.g., an anatomy textbook), and it is possible to look at something that was pornographically produced without engaging in pornographic consumption (e.g., the child pornography viewed by the police investigator).“ PRUSS, Alexander R. *One Body: An Essay in Christian Sexual Ethics*. Notre Dame (Ind.): University of Notre Dame Press, 2013, s. 338.
[8] Tamtéž.

není podle něj jen o samotném obsahu, ale spíše o tom, jak je vnímána a jak s ní zachází většina zamýšleného publika.

Na první pohled se může zdát zvláštní, že Rea při definování pornografie vychází z toho, co je jako pornografie užíváno a vnímáno, místo toho, aby nejdříve stanovil nějaké obecné vymezení. Sám autor se tento postup snaží vysvětlit. Argumentuje tím, že žádný objekt nelze ze samotné podstaty považovat za pornografii. To by totiž znamenalo, že tato vlastnost předmětu zůstává vždy stejná, něco vnímáme jako pornografii ve všech případech. To se ovšem ve skutečnosti neděje, něco můžeme považovat za pornografii v určitém kontextu, zatímco v jiném nikoliv. Tudíž jestli má něco vlastnosti pornografie, můžeme zjistit pouze na základě toho, jak je to užíváno či vnímáno skupinou jedinců. Jelikož je tato definice velmi komplexní, v následujících odstavcích se ji pokusím podrobněji rozebrat.

Svou definici rozkládá do dvou složek: první část objasňuje kritéria, podle nichž je objekt užíván jako pornografie, zatímco ta druhá vysvětluje vlastnosti, které doopravdy klasifikují objekt jako pornografii.[9] Podle první části této definice je něco pornografií, pokud to splňuje následující podmínky. Zaprvé, jedná se o druh komunikačního materiálu, do kterého můžeme zahrnout různé formy mediálního obsahu, jako jsou obrazy, texty, videa či představení. Autor zde klade důraz na rozlišení typu objektu, který považujeme za pornografický, a jeho následné reprezentace. Za podstatné považuje pouze jednotlivé reprezentace. Je to dáno tím, že jeden objekt může existovat v různých kontextech, a následně je také v těchto situacích různě interpretován. Autor k vysvětlení používá příklad fotografie Marilyn Monroe. Tato fotografie se objevila jak v kalendářích na konci čtyřicátých let, tak v časopise *Life* v roce 1996. Jedinec mohl tedy vidět fotografii v kalendáři a vnímat ji jako pornografii, ale když se objevila v časopise *Life*, tak by ji už za pornografii neoznačil. Záleží tedy pouze na tom, jak v dané době většina jedinců vnímala reprezentace stejné fotografie v různých médiích.[10]

[9] REA, Michael C. What Is Pornography? *Noûs*. 2001, roč. 35, č. 1, s. 120, 134–135.
[10] Tamtéž, s. 134.

Druhou podmínkou je nutnost, aby osoba, která daný materiál konzumuje, činila tímto způsobem za účelem dosažení sexuálního vzrušení. To pornografii odlišuje od jiných forem explicitního materiálu, jako jsou například erotická umělecká díla, romantické knihy nebo edukativní materiály spojené se sexualitou. Vezměme si explicitní sexuální scény v romantickém filmu, ty mohou být vizuálně podobné pornografii, avšak jejich hlavním účelem není sexuální vzrušení diváka, ale posílení emocionálního propojení mezi postavami a přiblížení jejich vztahu sledujícímu.

Třetím a v zatím prezentovaných definicích novým aspektem je, že pornografický obsah nemá podporovat intimitu mezi uživatelem a zobrazovaným subjektem. Autor tvrdí, že pokud uživatel věří, že materiál byl vytvořen s cílem podpořit intimní vztah mezi ním a subjektem obsahu, pak se nejedná o pornografii. Tento aspekt umožňuje odlišit pornografii od materiálů používaných v osobních a intimních vztazích, kde primárním cílem není anonymní vzrušení, ale sdílení prožitku mezi partnery. Tedy je zde sice účel někoho vzrušit, ale zároveň je mezi těmito subjekty intimní vztah. Tady stojí za zmínku, že autor vymezuje intimitu velmi široce, ne jenom jako blízký vztah mezi lidmi, ale zahrnuje i velmi povrchní a zběžné mezilidské vztahy. Intimita v tomto podání tedy není jen o hlubokých emocionálních poutech, jako ta, která se nacházejí například v manželství či přátelství, ale může se vztahovat také na interakce se známými nebo dokonce cizími lidmi.[11]

V tomto bodě ovšem spatřuji jistý problém. Rea zde užívá příklad jedince, který pošle explicitní obraz sebe samého zcela neznámému příjemci se záměrem zahájit výhradně sexuální interakci. Odesílatel přitom očekává, že adresát tento záměr rozezná a bude pro něj představovat jednu z motivací pro prohlížení daného materiálu, který bude vnímat jako zdroj vzrušení. Přes všechny zmíněné aspekty se však podle autora nejedná o pornografickou fotografii, protože odesílatel má alespoň minimální vztah s danou osobou. V poznámce autor říká, že kdyby tato fotografie byla umístěna veřejně, už by se jednalo o pornografii. Když se podíváme na tuto konkrétní situaci, tak si můžeme všimnout, že přítomnost pouhé mizivé intimity změnila tento explicitní materiál na nepornografický. Budeme-li pokračovat v této linii argumentace, můžeme tvrdit, že tvůrci

[11] Tamtéž, s. 135–137.

sexuálního obsahu pro své fanoušky, se kterými mají určitý vztah, nemohou v zásadě produkovat pornografii. Sem dnes spadá většina obsahu na OnlyFans, protože jeho součástí je interakce mezi divákem a samotným tvůrcem nebo někým, kdo tvůrce zastupuje. Příkladem mohou být videa přímo dělaná pro předplatitele nebo psaní si s danou osobou. Podle autora by se v tomto případě nejednalo o pornografii, dle mého názoru to ovšem potřebná kritéria pornografického obsahu splňuje.

Druhá složka Reovy definice se zaměřuje na širší společenský kontext. Tvrdí, že něco je pornografií tehdy, pokud existuje důvodné očekávání, že většina publika, pro které byl obsah vytvořen, jej bude jako pornografii vnímat. Není zde však už tolik zásadní, jak s tímto obsahem příjemce skutečně zachází. Mohou totiž existovat jedinci, kteří vnímají určité běžné vizuální podněty (např. reklamu na spodní prádlo) jako erotické nebo sexuálně vzrušující, avšak dokud tento obsah není většinově chápán jako pornografický, nelze jej takto klasifikovat. Problém zde činí fakt, že není vždy snadné určit, jak bude daný materiál většinově vnímán. V různých společenských skupinách může být interpretace odlišná, nemluvě o změně postojů v čase.[12]

Rea na závěr poukazuje na obtížnost jednoznačně definovat pornografii, proto si jeho definice klade za cíl zachytit podstatu pornografie jako sociálně konstruované kategorie formované spíše vnímáním publika než stálými vlastnostmi samotného materiálu.[13] Jak zde můžeme vidět, většina autorů se shoduje ve vnímání pornografie jako proměnlivého fenoménu.

Jak jsem již naznačila na začátku, jsou i další definice pornografie, které ji více spojují s jejími etickými a sociálními aspekty. Například feministka Andrea Dworkin svoji definici zakládá na výše zmiňované etymologii slova pornografie, tedy že se jedná o znázorňování žen jako prostitutek/děvek. Současná pornografie pořád zachovává klíčové prvky tohoto původního významu, tedy nejedná se pouze o zobrazování sexuálních aktů a nahých těl, na což autorka explicitně upozorňuje. Ačkoli se v průběhu času změnily

[12] Tamtéž, s. 137–140.
[13] Tamtéž, s. 140.

technologie a způsoby vizuální reprezentace, základní koncept zůstává podle ní stejný, tedy ženy jsou zobrazovány jako objekty sexuálního uspokojení.[14]

Jak ale upozorňuje Andrew Altman, jedná se o anachronismus, jelikož samotné slovo se pravděpodobně původně v antickém Řecku takto nepoužívalo.[15] Altmanův argument považuje za relevantní i Julie Peakman. Mohlo by se ovšem namítnout, že Athénaios ve svém díle *Deipnosophistae* zmiňuje termín *pornographos*, označující spisovatele píšícího o prostitutkách. Tvrdí, však že je nutné si uvědomit, že současné pojetí pornografie dávno přesahuje pouhé psaní o prostituci a nese s sebou i silný politický náboj, který původnímu významu chyběl.[16]

Dworkin pornografii vnímá jako součást systému mužské sexuální nadvlády, jako materiál zobrazující a podporující objektivizaci a ponižování žen. Vede k definování žen primárně skrze jejich sexualitu, často degradujícím způsobem. Namísto vyvracení představy, že ženská sexualita je nečistá, pornografie tuto představu podle Dworkin spíše potvrzuje a dále posiluje. Využívá a komercializuje tuto předpojatost, čímž ji více zakotvuje v širším kulturním a společenském kontextu.[17]

Obdobný přístup jako Dworkin má i její spolupracovnice Catharine MacKinnon, taktéž radikální feministka. Shodují se na tom, že pornografie nepředstavuje pouhou sexuální fantazii či estetickou reprezentaci, ale především mocenský nástroj, jenž utváří a legitimizuje genderovou nerovnost. Pornografie podle McKinnon sjednocuje všechny formy zneužívání, s nimiž ženy po staletí bojovaly, jako je například znásilnění, bití či sexuální obtěžování. Ovšem v kontextu pornografie jsou tyto projevy násilí přejmenovány a prezentovány jako sex. Dochází tak k jejich sexualizaci, glorifikaci a normalizaci.[18]

---

[14] DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*. New York: Plume, 1989, s. 200. Poprvé vydáno v roce 1981.
[15] ALTMAN, Andrew a Lori WATSON. *Debating Pornography*. New York: Oxford University Press, 2018, s. 61.
[16] PEAKMAN, Julie. *Mighty Lewd Books: The Development of Pornography in Eighteenth-Century England*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003, s. 6.
[17] DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*, s. 200–201.
[18] MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech. In: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, s. 163–197.

Společně s Andreou Dworkin proto MacKinnon navrhla pro město Minneapolis právní definici, která pornografii definuje jako praktiku sexuální diskriminace a porušení občanských práv žen. Pornografii ještě dále obě autorky vymezují jako grafické sexuálně explicitní znázornění žen (ale jak záhy doplňují, spadají sem i muži, děti nebo trans osoby), jež je prezentuje jako sexuální objekty, věci nebo zboží, jako bytosti, které si užívají bolest, ponížení nebo znásilnění, a to vše v kontextu, který tyto projevy činí sexuálními. Podle autorek by měla mít újma žen, jejich bolest, nucená podřízenost a dehumanizace vyšší právní váhu než potěšení a zisky těch, kdo pornografii vytvářejí a konzumují.[19]

Nedostatek této definice vidím v přílišném zdůrazňování ponižujícího postavení žen a jejich objektivizace. Tento prvek se objevuje ve většině definic od radikálních feministek, kde hraje klíčovou roli v rozlišování pornografie od jiného sexuálního obsahu. To ale znamená, že veškerý obsah, který danou podmínku nesplňuje, už není pornografický. Například by tam nepatřila tvorba tvůrce OnlyFans, který kromě sexuálního vzrušení poskytuje zákazníkům i jistou formu sociálního kontaktu. Někteří tvůrci tak fungují i jako virtuální společníci, kteří nabízející emocionální blízkost, pochvalu nebo i „roleplay“ vztahu. Dále by sem nemohly být řazeny knihy, které zobrazují ženskou sexualitu správně v explicitních scénách, které by jinak z prvně zmíněné Altmanovy definice byly pornografií.

A s jakou definicí pracuje české právo? Český právní řád definici pornografie přímo neuvádí, ačkoliv s pojmem pornografie pracuje a reguluje určité aktivity s ní spojené, zejména v souvislosti s trestnými činy a ochranou nezletilých. Jak vysvětluje Nejvyšší správní soud, je to z toho důvodu, že se jedná o pojem, jehož obsah se mění v závislosti na době a prostředí. Jeho výklad je tedy ponechán správním a soudním orgánům, které jej posuzují v kontextu konkrétních skutkových okolností. V tomto směru může správní orgán využít odborné podklady, například znalecké posudky nebo stanoviska odborných institucí, avšak samotné právní hodnocení musí být provedeno veřejnou mocí.[20]

---

[19] Tamtéž.
[20] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, čj. 5 As 32/2007-83, č. 2362/2011 Sb. NSS.

Jednu možnou definici však představil Ústavní soud v usnesení ve věci ústavní stížnosti. Pornografii zde popisuje následovně:

> Dle přesvědčení Ústavního soudu pro účely § 205 trestního zákona je jakákoliv věc pornografickým dílem, pokud uráží, způsobem, který lze stěží akceptovat, cit pro sexuální slušnost. Pornografické dílo může u normální osoby vyvolávat sexuální vzrušení, vedle toho však může tuto osobu sexuálně znechucovat či odpuzovat. Test pornografické povahy díla, který by měl být aplikován obecným soudem, spočívá na posouzení, zda celkový dojem díla způsobuje morální pohoršení osobě s běžným cítěním.[21]

Definice pornografie se tedy ukazuje jako problematická především kvůli své subjektivní stránce, která znemožňuje stanovení jednoznačných kritérií pro její identifikaci. Jelikož je pornografie neoddělitelně spojena se sexuálním obsahem, její vnímání se liší v závislosti na individuálních preferencích a kulturním kontextu. To znamená, že neexistuje objektivní hranice mezi tím, co je považováno za pornografické, a tím, co je vnímáno jako umění, erotika nebo dokonce vědecký materiál. Navíc interpretace daného obsahu se může měnit i podle záměru autora či konzumenta, což dále komplikuje snahy o právní či etické ukotvení pojmu.[22]

1.2 Vztah erotiky a pornografie

Jak již bylo zmíněno, někteří teoretikové rozlišují mezi erotikou a pornografií. Další diskutují o hranici mezi pornografií a uměním. Ve středu jejich zájmu stojí otázka, zda lze pornografii považovat za druh umění, nebo zda mezi nimi existuje zásadní rozdíl. Významnou roli v této debatě hraje i pojem erotiky, který bývá často vnímán jako druh umění. V této podkapitole se proto budu naopak věnovat otázce, jak můžeme vnímat tento pojem ve vztahu k pornografii.

---

[21] Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 606/03.
[22] JACKSON, Emily. The Problem with Pornography: A Critical Survey of the Current Debate. *Feminist Legal Studies*. 1995, roč. 3, č. 1, s. 50–51.

Pojmy erotika a pornografie se v současnosti běžně používají k označení děl s explicitním sexuálním obsahem. Při snaze aplikovat tyto moderní kategorie na starší texty však narážíme na značné problémy, jak vysvětluje například Julie Peakman. Ta tvrdí, že tyto obtíže pramení především z toho, že jisté dnešní kulturní a sociální kategorie v době vzniku mnoha děl se sexuální tematikou jednoduše neexistovaly. V minulosti nebyla jasně definovaná hranice mezi tím, co bychom dnes označili jako pornografii, erotiku, nemravnost. To znamená, že stejná díla mohla být vnímána a interpretována různými způsoby, a proto se k jednomu dílu mohly také vztahovat různé termíny. Erotika a pornografie se často používaly zaměnitelně, což ohrožuje rozlišení mezi díly, která detailně popisují sexuální akty, a těmi, která sexuální obsah pouze naznačují prostřednictvím metafor a narážek.[23]

Další komplikací je podle Peakman fakt, že teoretické přístupy a argumenty, které se dnes používají k výkladu těchto pojmů, pocházejí převážně až z 20. století. Aplikace této moderní perspektivy na starší díla může být zavádějící, protože přehlíží otázky a souvislosti, které byly relevantní pro autory a čtenáře v době jejich vzniku. Například dnešní ostré oddělení běžné literatury a erotiky je moderním konstruktem, který v době prvního vydání mnoha textů se sexuálním obsahem neexistoval.[24]

Také používání jistých označení ve vztahu ke starým dílům vnímá Peakman jako problematické, protože se jedná o anachronismus, a to jak v případě pornografie, tak i erotiky. Jak už jsem zmiňovala v úvodu kapitoly, první doložené použití termínu pornografie je datováno až do roku 1857, což tedy zpochybňuje jeho oprávněné používání ve vztahu ke starším textům. Podobně je to i u erotiky, tento výraz získal svůj sexuální význam až kolem roku 1825. Přes všechny tyto komplikace je ovšem pořád důležité mít alespoň základní definice těchto pojmů, kterým se v debatě o pornografii nevyhneme.[25]

Jedním z přístupů k odlišení erotiky a pornografie je analýza Jerrolda Levinsona v práci „Erotic Art and Pornographic Pictures“. Odmítá běžné, avšak podle něj nedostatečné

[23] PEAKMAN, Julie. *Mighty Lewd Books: The Development of Pornography in Eighteenth-Century England*, s. 5–6.
[24] Tamtéž.
[25] Tamtéž.

způsoby jejich rozlišení, například na základě míry explicitnosti zobrazení, subjektivní reakce diváka nebo morálního hodnocení. Problém spatřuje v tom, že ačkoliv se často tvrdí, že erotické umění je méně explicitní než pornografie, v praxi to neplatí. Díla mnohých známých umělců jako Egon Schiele, Gustav Klimt, Pablo Picasso nebo Salvador Dalí jsou mnohdy stejně nebo více explicitní než obrazy z časopisů typu *Penthouse*. Explicitnost tedy nelze považovat za rozhodující kritérium.[26]

Myšlenka definování pornografie na základě její morální závadnosti je rovněž problematická. I kdyby pornografie často implicitně zacházela se subjekty ponižujícím nebo degradujícím způsobem, nelze tento aspekt považovat za její definující znak. Jednak není jasné, zda je takový postoj nutný, jednak existují případy morálně přijatelných forem pornografie. Analogicky, jako nemorálnost není součástí definice zpronevěry, ale pouze její častou vlastností, ani u pornografie nelze morální aspekt považovat za určující.[27]

Dále Levinson rozlišuje nejen mezi pornografií a erotikou, ale i erotickým uměním. Erotické umění se liší od erotiky především tím, že je určeno nejen k sexuální stimulaci, nýbrž i k estetickému zážitku. Přičemž je zde podstatné zmínit, že autor rozlišuje mezi sexuálním vzrušením a sexuální stimulací. Stimulace se týká vyvolání sexuálních myšlenek a tužeb, na druhé straně sexuální vzrušení je fyzický stav, který zahrnuje tělesné reakce (například erekci nebo vaginální vlhkost), jež mají vést k sexuálnímu vyvrcholení.

Pornografie je v Levinsonově pojetí charakterizována jako vizuální nebo narativní forma, která je primárně určena k tomu, aby byla konzumována s cílem okamžité sexuální stimulace a dosažení sexuálního uspokojení. Tento účel je u pornografie ústřední a odpovídá tomu jak forma, tak obsah díla. Pornografická díla otevřeně prezentují sexuální akty, často s důrazem na jejich fyzičnost, bez hlubšího kontextu či významového rámce. Estetická hodnota je v těchto případech zpravidla druhořadá nebo zcela podřízená funkci vzrušit. Oproti tomu erotické umění je prezentováno jako forma, která může sice také zobrazovat sexualitu, ale činí tak v rámci širšího estetického a často i narativního kontextu. Erotická díla obvykle usilují o emocionální, psychologickou nebo estetickou

[26] LEVINSON, Jerrold. Erotic Art and Pornographic Pictures. *Philosophy and Literature*. 2005, roč. 29, č. 1, s. 228–231.
[27] Tamtéž, s. 231.

rezonanci v adresátovi. Levinson tvrdí, že erotické umění sice může zahrnovat prvky podobné pornografii, avšak liší se v tom, jak jsou tyto prvky začleněny do celkové struktury a jaký druh aktivity mají podnítit u diváka. Tedy spíše než o bezprostřední sexuální reakci jde o kognitivní, emocionální a estetické zpracování.[28]

A co Levinson říká na spojení pornografie a umění? Nesouhlasí s názorem Matthewa Kierana, který pracuje s pojmem pornografické umění.[29] Levinson tvrdí, že toto spojení je oxymóron, tedy sloučení neslučitelných pojmů. Vysvětluje, že díla, která Kieran považuje za pornografické umění, jsou podle něj spíše erotickým uměním. V těchto dílech se buď samotná pornografie, nebo erotika stávají tématem umění, nebo jsou pornografické či erotické prvky využity k uměleckým cílům, a tím se proměňují v umění.[30]

Jako příklad uvádí Kieran román *Vox* od Nicholsona Bakera a erotické kresby Gustava Klimta. Kieran je považuje za pornografické umění, s čímž Levinson nesouhlasí. Připouští, že Vox je v jistém smyslu pornografický, protože napodobuje pornografii (konkrétně telefonní sex), přebírá její postupy a vnější znaky. Dělá to ale proto, aby vytvořil literární dílo, tedy umění. I když může být kniha na některých místech sexuálně stimulující, podle Levinsona to není její hlavní cíl ani to, k čemu má čtenáře vést. I u dalšího příkladu Levinson uznává, že Klimtova umělecká ztvárnění věnují pozornost sexuálním stavům a částem těl zobrazených žen, čímž se zvyšuje erotičnost kreseb. Nicméně tvrdí, že zaměření na umělecké techniky spíše sníží sexuální vzrušení diváka a nahradí ho estetickým potěšením. Podle Levinsona jsou tedy Klimtovy kresby uměním, i když si je někteří nepozorní diváci mohou splést s pornografií, nebo je mohou vědomě používat jako pornografii, aniž by se zajímali o jejich umělecké provedení.[31]

Cíle pravé pornografie a cíle umění jsou tedy neslučitelné a působí proti sobě. Pornografie nás vede k tomu, abychom v zájmu vzrušení a uspokojení ignorovali způsob zobrazení a místo toho se zaměřili na to, co je zobrazeno. Umění nás naopak vede k tomu, abychom

---

[28] Tamtéž, s. 232.
[29] KIERAN, Matthew. Pornographic Art. *Philosophy and Literature*. 2001, roč. 25, č. 1, s. 31–45.
[30] LEVINSON, Jerrold. *Erotic Art and Pornographic Pictures*, s. 233–236.
[31] Tamtéž.

se na způsob zobrazení zaměřili více a přemýšleli o něm ve vztahu k jeho stimulujícím vlastnostem. Levinson vysvětluje, že o pornografickém umění můžeme mluvit v tom smyslu, že existuje umění, které má pornografický vzhled nebo charakter. Ale takové umění ovšem není zároveň pornografií. Zkrátka je vyloučeno, aby bylo obojím současně.[32]

V závěru Levinson připouští, že existuje umění s erotickým rozměrem a pornografie s estetickými prvky. Nicméně to první se v tomto případě nestává pornografií, a to druhé uměním. Klíčové jsou podle něj hlavní principy pornografie a umění, které jsou ve své podstatě neslučitelné. Pornografie vyžaduje, aby forma byla průhledná a vedla přímo k sexuální představě, zatímco umění vyžaduje, aby forma byla alespoň částečně neprůhledná a vybízela k zamyšlení.[33]

S tím ovšem nesouhlasí Hans Maes, který v první části „Art or Porn: Clear Division or False Dilemma?“ rozebírá chyby této argumentace.[34] Zpochybňuje předpoklad, že není možné, aby dílo zároveň směřovalo k divákům, kteří ho budou vnímat jako umění, a k divákům, kteří ho budou vnímat jako pornografii. Tvrdí, že je možné úspěšně cílit na vyvolání těchto dvou různých typů reakcí, pokud se neočekává, že se objeví současně u stejného publika a u stejné části díla. Z toho vyplývá, že není nemožné vytvořit něco, co splňuje kritéria jak umění, tak pornografie. Díla mohou mít přeci různé části (kapitoly, scény) nebo cílit na různé skupiny lidí a záměrně vyvolávat reakce, které se mohou průběžně měnit. Takto se může divák nejprve soustředit na příběh nebo akci a po dalším zhlédnutí filmu si všímat formálních a stylistických prvků. Maes se ptá, proč by něco podobného nemohlo platit i pro pornografii. Například film by mohl být nejprve sexuálně vzrušující a později by divák mohl přemýšlet o tom, jakými prostředky bylo vzrušení dosaženo.[35]

Může se také stát, že jedna část publika vnímá dílo jako průhledné, tedy zaměřuje se na obsah, zatímco jiná část ho vnímá jako neprůhledné a zaměřuje se naopak na formu a styl.

---

[32] Tamtéž, s. 236–238.
[33] Tamtéž, s. 238–239.
[34] MAES, Hans. Art or Porn: Clear Division or False Dilemma? *Philosophy and Literature*. 2011, roč. 35, č. 1.
[35] Tamtéž, s. 51–64.

Jako příklad uvádí filmy Quentina Tarantina jako *Kill Bill*. Mladší diváci se mohou soustředit na akci a násilí, zatímco filmoví kritici a fanoušci si všímají odkazů, dialogů a filmových technik. Autor spekuluje, že kdyby Tarantino natočil pornografický film, pravděpodobně by ho různé publikum vnímalo velmi odlišně a mohl by být považován zároveň za umělecký film i pornografii.

Vše tedy v tomto ohledu záleží na záměru autora. Některé části díla tak mohou být vnímány jako průhledné, protože mají vyvolat například sexuální vzrušení, a další jako neprůhledné, mající estetickou hodnotu nebo literární kvalitu. Příkladem může být autor, který do své jinak kultivované knihy přidá sexuálně explicitní kapitoly z komerčních důvodů, nebo filmař, který do artového filmu přidá pornografické scény, aby vyvolal kontroverzi a zvýšil zisk. Maes připouští, že snaha o skloubení takto rozdílných cílů může vést k dílu, kterému chybí soudržnost. Nicméně to podle něj neznamená, že by takové dílo nemohlo být vůbec považováno za umění. I mnoho skvělých uměleckých děl má určité nedostatky. Maes tudíž nesouhlasí s Levinsonovým tvrzením, že to, co produkují tvůrci pornografie, nemá s uměním nic společného.[36]

Jinak vymezuje erotiku již zmiňovaná MacKinnon. Ta píše, že erotika se může, na rozdíl od pornografie, zakládat na rovnosti.[37] Naopak Andrea Dworkin v předmluvě *Pornography: Men Possessing Women* zastává radikálnější názor. Píše, že i když feminismus vidí rozdíly mezi násilím a dominancí na straně pornografie a vzájemností na straně erotiky, podle ní toto rozdělení v mužsky definovaném sexuálním rámci neplatí. V tomto systému moci je erotika pouze luxusnější, sofistikovanější verzí pornografie pro náročnější publikum. Dworkin tvrdí, že rozdíl mezi erotikou a pornografií je především otázkou vkusu a sociální třídy, nikoliv odlišných principů. Ve výsledku je erotika v rámci mužského sexuálního řádu jen podkategorií pornografie.[38]

Ačkoli bývá erotika vnímána jako kultivovanější protiklad pornografie, ukazuje se, že hranice mezi těmito dvěma kategoriemi je nejasná a do velké míry závislá na společenských představách o tom, co je považováno za vhodné či přijatelné zobrazení

---

[36] Tamtéž.
[37] MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech. In: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, s. 176.
[38] DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*. New York: Plume, 1989, s. 38–39.

sexuality. Erotika bývá spojována s estetikou, citovostí, uměleckým vyjádřením a emocionalitou, zatímco pornografie bývá chápána jako surová, tělesná, přímočará a často komerčně motivovaná. Tato dichotomie tudíž zvýhodňuje určité způsoby zobrazování sexuality a zároveň znevažuje jiné. Rozlišovat mezi těmito pojmy proto znamená nejen popisovat vizuální nebo obsahové rozdíly, ale často pro mnohé také hodnotit, které reprezentace sexuality považujeme za legitimní, a které naopak za deviantní, zbytečné nebo škodlivé.

2. Otázka pornografie ve feministickém hnutí

Otázka pornografie a jejího společenského a kulturního významu se stala předmětem zájmu také v rámci feminismu. Ačkoli zpočátku nestála pornografie v popředí hnutí, které se soustředilo především na politická a ekonomická práva žen, s narůstajícím důrazem na tělesnost, sexualitu a reprezentaci žen ve společnosti začala hrát stále významnější roli. Jak se tedy feminismus k této problematice dostal, jaké postoje k ní zaujímal a proč se otázka pornografie stala předmětem zásadního ideového rozkolu uvnitř feminismu? Právě těmto otázkám se budu věnovat v této kapitole.

2.1 Feminismus

Základní definici feminismu můžeme najít v Oxfordském slovníku, který říká, že jde o hnutí, které usiluje o rovnost žen a mužů.[39] Hlavním východiskem je přesvědčení, že ženy by měly mít stejná práva, příležitosti a uznání jako muži, a to jak v politice, ekonomice a kultuře, tak i v každodenním životě. Význam pojmu se takto může zdát jasný, avšak při hlubším pohledu vyvstávají zásadní otázky, u kterých se feministky rozcházejí. Co přesně znamená rovnost pohlaví? Kdo je žena v kontextu feministických požadavků? A o jaká práva vlastně jde?[40]

Feminismus se tedy od svého počátku potýká s vnitřními debatami o svých cílech, strategiích i samotné definici, takže nemůžeme obecně mluvit o nějaké jednotné ideologii, ale spíše o souboru proudů, které zahrnují jak liberální formy, tak i ty radikální. Zatímco některé směry feminismu kladou důraz na rovnost ve vztahu k mužům, jiné kritizují samotné přijetí mužského modelu jako normy, k níž mají být ženy připodobněny. Postupně se také ukázalo, že feministické otázky nemohou být řešeny univerzálně, zkušenosti žen se liší podle rasy, třídy, náboženství či kulturního prostředí. Proto dnes někteří hovoří spíše o feminismech (*feminisms*) než o feminismu (*feminism*).[41]

---

[39] Feminism, n. In: *Oxford English Dictionary* [online] [cit. 12.02.2025]. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/feminism_n

[40] KENT, Susan Kingsley. Definitions. In: SMITH, Bonnie Gene a Nova ROBINSON, eds. *The Routledge Global History of Feminism*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022, s. 9.

[41] Tamtéž, s. 9–10.

Jak upozorňuje Martha Easton, pojem feminismus bývá vnímán velmi různorodě, pro některé představuje pozitivní označení spravedlivého boje, pro jiné je spojován s kontroverzí či radikalismem.[42] To, co však feminismy spojuje napříč různými proudy, je kritika genderového uspořádání společnosti, která systematicky znevýhodňuje ženy, a snaha tento stav změnit prostřednictvím společenské a kulturní transformace.[43]

2.2 Druhá vlna feminismu a kritika pornografie

Feministický vztah k pornografii se neformoval ze dne na den. V počátcích feministického hnutí, tedy během takzvané první vlny, která trvala od konce 18. století zhruba do třicátých let 20. století, stály v centru zájmu především otázky občanských a politických práv žen, včetně boje za volební právo.[44] Téma sexuality, tělesnosti či reprezentace žen tehdy ještě zůstávalo na okraji.

Zásadní proměna přišla až s druhou vlnou feminismu, která se rozvinula v 60. a 70. letech 20. století. Tato etapa už neřešila jen formální rovnost, ale kladla důraz i na každodenní zkušenost žen, v níž hrála roli sexualita, autonomie nad vlastním tělem, násilí, ale i způsoby, jakými jsou ženy zobrazovány a reprezentovány ve společnosti. Právě v tomto období se pornografie dostává do středu zájmu a pro mnohé radikální feministky začíná být chápána jako jeden z nástrojů, jimiž se udržuje patriarchální nadvláda.[45]

Abychom plně pochopili různé názory feministek na pornografii, je nezbytné se blíže podívat na převládající společenské pojetí ženské sexuality, v němž se tyto myšlenky zrodily. V první polovině 20. století se ženská sexualita stala jedním z hlavních prostředků, jímž odborníci utvářeli normativní představu ženské identity.[46] Od 10. a 20. let 20. století se rozvinul diskurz, podle nějž byla „zdravá" ženská sexualita pevně spojena

---

[42] EASTON, Martha. Feminism. *Studies in Iconography*. 2012, roč. 33, s. 99.
[43] BERGMAN, Solveig. *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo: Akademi University Press, 2002, s. 19.
[44] HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: DECARLI VALDROVÁ, Jana, ed. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 169–170.
[45] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*. London: Zed Books, 2012, s. 12.
[46] GERHARD, Jane F. *Desiring Revolution: Second-Wave Feminism and the Rewriting of Twentieth-Century American Sexual Thought*. New York: Columbia University Press, 2001, s. 13–14.

s rozením dětí a mateřstvím. Zásadní roli v tomto směru sehrála psychoanalýza, která interpretovala ženskou touhu ve vztahu k reprodukci.[47]

V rámci psychoanalytického diskurzu 30. a 40. let sehrála roli i monografie *Frigidity in Women: Its Characteristics and Treatment* od dvojice autorů Edwarda Hitschmanna a Edmunda Berglera. Zásadním bodem jejich teorie byla definice frigidity nikoli jako absence touhy, ale jako neschopnosti ženy dosáhnout orgasmu vaginálně nezávisle na jiných formách vzrušení či sexuálního prožitku.[48] V rámci tohoto diskurzu byla klitorální sexualita (spíše než vaginální) označena za nebezpečnou odchylku, která ohrožuje stabilitu manželství a samotnou heterosexualitu.[49] Klitoris byl totiž vnímán jako mužský orgán spojený s touhou po penisu.[50] Naopak vaginální orgasmus freudovská teorie zdůrazňovala jako projev zralé ženské sexuality a psychického zdraví. Pokud dívka nepřevedla svou hlavní erotogenní zónu z klitorisu na vaginu, nemohla v sexuálním aktu prožít uspokojení.[51]

Feministky byly taktéž ovlivněné sexualitou, kterou chápaly jako nástroj k pochopení žen. Jejich cílem se stalo vytvoření nové, emancipované ženské identity, která by se vymanila z úzkých rámců tradiční, idealizované ženské role, jež vedla u mnoha žen k frustraci. Feministky jako Betty Friedan, Kate Millett či Shulamith Firestone se proto obrátily k analýze moderních představ o ženské sexualitě včetně jejich psychologických a vědeckých základů. Jedním z hlavních terčů jejich kritiky se stal Sigmund Freud a jeho následovníci. Uvědomovaly si, že freudiánské myšlenky, od ideálu vaginálního orgasmu po antifeministické názory, hluboce ovlivnily chápání ženské sexuality a přispěly k útlaku žen.[52]

Odklon od freudismu umožnily výzkumy nové generace sexuologů, zejména Alfreda Kinseyho, Williama Masterse a Virginie Johnson. Jejich práce nabídly radikálně odlišný

---

[47] Tamtéž, s. 5.
[48] HITSCHMANN, Edward a Edmund BERGLER. *Frigidity in Women: Its Characteristics and Treatment*. Washington and New York: Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1936, s. 20.
[49] GERHARD, Jane F. *Desiring Revolution*, s. 22.
[50] HITSCHMANN, Edward a Edmund BERGLER. *Frigidity in Women: Its Characteristics and Treatment*, s. 9–10, 56.
[51] Tamtéž, s. 15.
[52] GERHARD, Jane F. *Desiring Revolution*, s. 14–15.

pohled na ženskou sexualitu, přičemž ji vnímají jako aktivní, žádoucí a plně schopnou přinášet potěšení mimo rámec mateřství, kdy ženy mají právo na sexuální potěšení stejně jako muži.[53] Kinsey uvádí v *Sexual Behavior in the Human Female*, že většina žen dosahuje orgasmu výhradně přes klitorální stimulaci.[54] Oproti tomu vagina samotná nehraje v tomto ohledu takovou roli, jak ji bylo přisuzováno, totiž samotné vaginální stěny jsou u většiny žen poměrně necitlivé. Případné uspokojení z hlubší penetrace pochází spíše z nervových shluků nacházejících se mimo vlastní vaginální stěnu.[55]

Narazíme zde ale na problém vyplývající především z konfliktu mezi Kinseyho teorií sexuální podobnosti a reálnými sociálními rozdíly mezi pohlavími. Tvrdil sice, že sexuální reakce mužů a žen jsou identické a že ženský orgasmus je stejně přirozený jako mužský, přesto jeho studie ukázaly výrazný nepoměr v četnosti orgasmů u žen a mužů. Kinsey se však vyhnul hlubší analýze této nerovnosti, místo toho reinterpretoval ženský orgasmus jako méně důležitý pro ženské uspokojení a tvrdil, že mnohé ženy nalézají uspokojení v tom, že jejich manžel si styk užil, což ale v opačném případě neplatí.[56] Tím se, vědomě či nevědomě, vrátil k tradičnímu modelu ženské pasivity, v němž se ženská sexualita definuje skrze mužské uspokojení.

Na předchozí výzkumy Alfreda Kinseyho navázala dvojice William Masters a Virginia Johnson prací *Human Sexual Response* z roku 1966. Jejich přístup se ale lišil od Kinseyho, který svůj výzkum opíral o rozhovory, zatímco oni si zvali subjekty přímo do laboratoře, kde měřili jejich fyziologické reakce během různých sexuálních aktivit.[57] Pomocí svého výzkumu se snažili vyvrátit koncept odděleného vaginálního a klitorálního orgasmu a poukázat na vzájemnou závislost klitorisu a vagíny. Během vaginálního styku

---

[53] KINSEY, Alfred C. *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W.B. Saunders Co., 1953.; MASTERS, William H. a Virginia E. JOHNSON. *Human Sexual Response*. Boston: Little, Brown and Company, 1966.

[54] Toto tvrzení podporuje daty o ženské masturbaci. Z nich vyplývá, že pouze malý podíl žen masturbuje hlubokým vaginálním vniknutím. Naopak drtivá většina (84 %) žen ve výzkumném vzorku se při masturbaci primárně spoléhala na stimulaci stydkých pysků a klitorisu. KINSEY, Alfred C. *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W.B. Saunders Co., 1953, s. 580.

[55] Tamtéž.

[56] Tamtéž, s. 371. Autor uvádí: „Ačkoli můžeme orgasmus používat jako měřítko frekvence ženské aktivity a zdůrazňovat jeho význam jako zdroje fyziologického uvolnění a sociální interakce pro ženu, musíme si vždy uvědomovat, že to není jediná důležitá součást uspokojivého sexuálního vztahu. To platí mnohem více pro ženy než pro muže. Je nemyslitelné, že by muži, kteří nedosahují orgasmu, pokračovali v manželském pohlavním styku po delší dobu.“

[57] MASTERS, William H. a Virginia E. JOHNSON. *Human Sexual Response*, s. 3–23.

totiž klitoris zřídka přichází do přímého kontaktu s penisem, ale dochází k jeho sekundární stimulaci. Ta vzniká mechanickým tahem na malé stydké pysky a klitorální kapuci, což způsobuje rytmický pohyb klitorálního těla a jeho nepřímé podráždění.[58] Nejintenzivnější orgasmy ženy pocházejí z klitorální stimulace, ať už automanipulací, nebo partnerskou manipulací, zatímco soulož vede k nejnižší intenzitě.[59] Zjistili také, že ženy mají schopnost prožívat vícenásobné orgasmy, často tři nebo čtyři po sobě jdoucí, při správné stimulaci klitorisu automanipulací.[60] Avšak nezpochybnili stávající patriarchální struktury ani nepřekročili heterosexuální paradigma. Jejich vymezení ženské sexuality tak zůstalo úzce navázáno na genitálie, spojovalo sexuální prožitek převážně s orgasmem a nadále posilovalo význam heterosexuálního manželství jako primárního rámce pro sexuální vývoj.[61]

Tohle však už zpochybňuje Anne Koedt v eseji „The Myth of the Vaginal Orgasm“, v níž tvrdí, že představa vaginálního orgasmu je výsledek patriarchálního mýtu, který vychází z mužské potřeby potvrdit svou nepostradatelnost v uspokojení ženy. Podle ní je ženská sexualita systematicky přetvářena tak, aby odpovídala fyzickým potřebám mužského těla.[62] Klitoris, jakožto skutečné centrum ženského potěšení, je naproti tomu marginalizován, přehlížen nebo v některých kulturách dokonce fyzicky odstraňován, protože představuje hrozbu pro mužskou nepostradatelnost. Uznání klitorálního orgasmu vede totiž k závěru, že žena ke svému sexuálnímu uspokojení nemusí nutně potřebovat muže, což podrývá dosud převládající heterosexuální vnímaní.[63]

Mužská identita je v tomto pojetí budována především skrze opozici k ženám, které jsou redukovány na objekty určené k naplnění mužských potřeb. Žena přestává být vnímána jako autonomní subjekt s vlastními touhami a sexualitou, její tělo i touha jsou podřízeny mužům, kteří je formují tak, aby odpovídaly patriarchálním zájmům. Fyzické znaky mužů jako velikost penisu, ochlupení či hluboký hlas jsou v tomto myšlenkovém rámci zástupnými symboly maskulinity, zatímco ženské tělo je hodnoceno podle míry své

[58] Tamtéž, s. 58–59.
[59] Tamtéž, s. 133.
[60] Tamtéž, s. 65, 131.
[61] MASTERS, William H. a Virginia E. JOHNSON. *Human Sexual Response*.
[62] KOEDT, Anne. The Myth of the Vaginal Orgasm. In: JACKSON, Stevi a Sue SCOTT, eds. *Feminism and Sexuality:A Reader*. New York: Columbia University Press, 1996, s. 115.
[63] Tamtéž, s. 115–116.

feminity spojované se znaky jako slabost, drobnost a podřízenost. Šovinistická konstrukce sexuality tak potlačuje ženskou sexuální autonomii.[64]

Anne Koedt nebyla jediná, která viděla spojitost mezi sexualitou a patriarchátem. Herbert Marcuse a Wilhelm Reich sdíleli přesvědčení, že potlačování sexuality hraje klíčovou roli v udržování společenské represe a že osvobození jednotlivce je tudíž neoddělitelně spjato s osvobozením jeho sexuality.[65]

V souladu s Reichovou a Marcuseho kritikou byly právě normy heterosexuality a rodiny chápány jako mechanismy reprodukující mocenské vztahy. V 60. a 70. letech 20. století sehrála klíčovou roli v proměně sexuální kultury mládež, zejména studenti a radikální aktivisté, kteří zpochybňovali tradiční normy sexuality, rodiny a genderových vztahů. Povzbuzeni širšími společenskými hnutími, například bojem za občanská práva, odporem proti válce ve Vietnamu a kritikou kapitalistického systému, začali tito mladí lidé chápat sexuální osvobození jako nezbytnou součást revoluční proměny společnosti.[66] Toto období se neslo ve znamení rozšíření ideje tzv. volné lásky, která kladla důraz na nezávazné, vícečetné a neinstitucionalizované sexuální vztahy.[67]

Paradoxně ve volných vztazích nenalezly ženy oproštění od tradičních genderových rolí. Studie ukázala, že ženy, i když přijímaly nové sexuální ideály, nadále vykonávaly většinu domácích prací a k tomu měly méně ekonomických výhod, než kdyby byly v manželství.[68] Mnohé ženy se přesvědčily, že sexuální revoluce výrazně nesplnila svůj slib, jelikož přetrvává sexismus. Ačkoliv se otevřela diskuze o sexualitě a rozšířily se možnosti chování, zůstalo sexistické uvažování téměř nezměněné. Byli to opět muži, kteří znovu formovali sexualitu ve svůj prospěch. Oproti minulým letům pro mnohé ženy došlo k zhoršení poměrů, jelikož na ně byl vyvíjen ještě větší tlak, kdy je muži vnímali jako prostředek k sexuálnímu uspokojení bez očekávání nějakého závazku. Taktéž se ve

---

[64] Tamtéž.
[65] MARCUSE, Herbert. *Eros and Civilization: A Philosophical Inquiry into Freud*. Boston: Beacon Press, 1955.; REICH, Wilhelm. *The Sexual Revolution: Toward a Self-Governing Character Structure.* T. P. WOLFE, přel.. New York: Octagon Books, 1971.
[66] BRONSTEIN, Carolyn. *Battling Pornography: The American Feminist Anti-Pornography Movement, 1976–1986*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2011, s. 25–26.
[67] Tamtéž, s. 28.
[68] STAFFORD, Rebecca, Elaine BACKMAN a Pamela DIBONA. The Division of Labor among Cohabiting and Married Couples. *Journal of Marriage and the Family*. 1977, roč. 39, č. 1.

společnosti pořád odlišně nahlíželo na počet partnerů u žen a mužů, přičemž ženám v tomto ohledu hrozila ztráta dobré pověsti.[69]

2.3 Antipornografický proud feminismu

A právě v této době se už začaly pomalu objevovat zárodky pozdějšího antipornografického feminismu. V roce 1966 klíčová představitelka druhé vlny feminismu Betty Friedan zakládá National Organization for Women (NOW). NOW se zaměřila spíše na změny v legislativní oblasti, ovšem zdůrazňovala i vliv toho, jak jsou ženy zobrazovány v různých médiích. Právě tato oblast se poté stala středem zájmu více radikálního proudu feminismu. Tyto radikálnější skupiny se začaly objevovat v USA v 60. letech 20. století v souvislosti s pokračujícím útlakem a nerespektováním žen v různých hnutích (nová levice, hnutí proti válce ve Vietnamu atd.), kde se od žen stále očekávala podřízená role. Tento přístup je později donutil k vytvoření vlastního hnutí, které se místo liberálního přístupu ubíralo radikálnějším směrem.[70]

Velký vliv na rozvoj tohoto směru feminismu měla sexuální revoluce 60. let. Navzdory tomu, že byla prezentována jako krok k větší svobodě a liberalizaci společnosti, zůstávala její podoba výrazně ovlivněna mužskou dominancí. Kulturní a mediální prostor ovládali převážně muži včetně misogynních autorů jako Norman Mailer či William Burroughs, kteří spolu s časopiseckými platformami šířili obraz ženy jako sexuálního objektu určeného k uspokojení mužských potřeb. Tento pohled byl legitimizován pod záštitou revoluce a svobody. Takto vytvořená společenská atmosféra se stala v 70. letech živnou půdou pro masové rozšíření pornografie, jež se následně ocitla v centru kritiky radikálních feministek.[71] Nelze však opomenout významné legislativní změny, ke kterým v důsledku změny společenského pohledu docházelo. Patří mezi ně například legalizace interrupce a částečná dekriminalizace homosexuality, stejně jako úpravy zákonů týkajících se rozvodů a rodiny.

---

[69] BRONSTEIN, Carolyn. *Battling Pornography: The American Feminist Anti-Pornography Movement, 1976–1986*, s. 29–31.
[70] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 13–14.
[71] JEFFREYS, Sheila. *Anticlimax: A Feminist Perspective on the Sexual Revolution*. London: Women's Press, 1990, s. 4, 45–46, 51–56, 66.

Zvýšený odpor feminismu k objektivizaci žen můžeme sledovat už od konce 60. let 20. století v souvislosti s různými soutěžemi krásy. Proti nim feministky protestovaly velmi vehementně. Například v roce 1970 při soutěži Miss World v Londýně házely dýmovnice a mouku, což vyvolalo chaos, a dokonce dočasně zastavilo soutěž. Medializace tohoto protestu ho učinila známým a pomohla tak zmobilizoval množství žen, které se následně připojily k hnutí za zrovnoprávnění žen v Británii. Tyto projevy aktivismu vznikaly přímo v souvislosti s rozvojem radikálních feministických teorií. Byly přitom doprovázeny rozvojem pamfletů, časopisů a nejrůznějších brožur týkajích se osvobození žen od společenského útlaku a zpochybňujích předpokládanou přirozenost podřízeného postavení žen.[72]

V 70. letech 20. století se druhá vlna feminismu zaměřuje zejména na mužské násilí na ženách. Vedle debat je kladen důraz i na věcnou stránku. Zakládají se azylové domy pro oběti a zároveň soustředí pozornost na nutnost legislativních úprav, které by ovlivnily přístup soudů k problematice domácího násilí a znásilnění.[73] Tímto tématem se zabývá radikální feministická literatura vznikající v USA v tomto období, která si blíže všímá vztahu sexuálního průmyslu a mužského násilí na ženách. Můžeme zde zmínit Andreu Dworkin, která se věnovala vlivu pornografie, mýtů a pohádek na konstruování ženské oprese.[74] Dále sem spadá i dílo Susan Brownsmiller *Against Our Will*, ve kterém se zabývá vztahem pornografie a kultury znásilnění.[75] Historii anitipornografického feminismu v USA zachycuje ve své práci Carolyn Bronstein. Popisuje, že v této době se věnovala pozornost zejména médiím znázorňujícím násilí, která byla vnímána jako hlavní zdroje útlaku žen ve společnosti. Zpočátku byly ve středu zájmu zejména média, jež propojovala násilí se sexualitou, zatímco problematika pornografie se stala prominentní až v pozdější fázi.[76] Snahou bylo odstranit sexistické zobrazování žen v médiích a snížit násilí mužů na ženách.

Tomuto úkolu se v USA věnovalo hned několik stěžejních skupin. Jednalo se o Women Against Violence Against Women (WAVAW) v Los Angeles, Women Against Violence

---

[72] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 17–18.
[73] Tamtéž, s. 18.
[74] DWORKIN, Andrea. *Woman Hating*. New York: Dutton, 1974, s. 54.
[75] BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Fawcett, 1975.
[76] BRONSTEIN, Carolyn. *Battling Pornography: The American Feminist Anti-Pornography Movement, 1976–1986*. New York: Cambridge University Press, 2011, s. 7.

in Pornography and Media (WAVPM) v San Franciscu a Women Against Pornography (WAP) v New Yorku. Tyto skupiny pořádaly různé pochody, demonstrace, ale i konference a vzdělávací přednášky.[77] Následovala první národní feministická konference nazvaná Feministická perspektiva na pornografii (*Feminist Perspectives on Pornography*). Organizátorem bylo WAVPM a samotná akce se konala roku 1978 v San Franciscu. Od samého počátku její členky identifikovaly pornografii jako další klíčový aspekt, který podporuje útlak žen.[78] Zásadní vliv na toto hnutí měly radikální feministky Andrea Dworkin, Robin Morgan, Susan Brownmiller, Gloria Steinem a Catharine MacKinnon.[79]

Nyní jsem se věnovala antipornografickému hnutí v USA. Obdobné tendence se ovšem objevovaly i v dalších zemích, přičemž se lišily svou razancí a rozsahem. Co se týká například Velká Británie, tak zde nebyla nejprve pornografie stěžejním tématem, jelikož se feministické hnutí vlivem marxismu věnovalo spíše třídnímu postavení žen a sociálním otázkám. Později ke konci 70. let 20. století se do jejich programu přidaly i požadavky na právo žen definovat vlastní sexualitu a osvobození všech žen od mužského násilí. Druhá vlna feminismu byla v otázce pornografie převážně ovlivněna dvěma pohledy. Ten první vnímá pornografii jako úkaz morální degenerace, což se promítá i do práce Mary Whitehousové a její organizace National Viewers and Listeners Association (NVALA), která staví pornografii vedle drog, alkoholu a potratů a vnímá ji jako výsledek příliš uvolněné společnosti, která podkopává tradiční hodnoty. Tento směr byl v debatách ohledně pornografie na počátku 70. let dominantní. Protikladný názor zastávali povětšinou levicový liberálové, kteří měli na danou problematiku optimističtější pohled, a naopak vnímali pornografii jako něco revolučního a osvobozujícího, představovala pro ně formu svobody výrazu a projevu.[80]

Co se týká přímo antipornografického hnutí v rámci feminismu, o jeho počátcích můžeme mluvit v souvislosti se založením první britské antipornografické skupiny London Revolutionary Feminist Anti-Pornography Consciousness-Raising Group v roce 1977. Tento dlouhý název byl poté pro zjednodušení zkracován na Porn Group. Hlavním

[77] Tamtéž, s. 2–5.
[78] Tamtéž, s. 157–168.
[79] Tamtéž, s. 2–5.
[80] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 21–24.

objektem zájmu se staly mužské násilí a heterosexualita, které byly vnímány jako nástroje k udržování patriarchátu. Jednou ze stěžejních činností této skupiny se stalo studium pornografie a její účel v patriarchální společnosti. Pornografie byla vymezena následujícími způsoby:[81]

1) jako forma sociální kontroly nad ženami,
2) jako mužsky definovaná sexualita,
3) jako produkt spojený se sexuálním násilím, který ospravedlňuje znásilnění a fyzické zneužívání.

Postupně narůstala razance britského feminismu a jeho kampaně proti pornografii. Přispěla k tomu díla radikálnějších feministek. V 80. letech bylo ve Velké Británii založeno přes čtyřicet WAVAW sdružení, které můžeme zařadit do více extrémistického křídla feminismu. Využívaly k prosazování svých postojů protesty před sexshopy a působení na místní úřady, aby odmítly udělení licence sexshopům.[82]

Asi nejradikálnější ve své době bylo uskupení Angry Women, které sestávalo z menších autonomních skupin v Londýně a Brightonu, ve kterých se členové uchylovali k praktikám, jako je rozbíjení oken, graffiti, házení vajíček na plátna kin, kde se promítaly pro ně nevhodné filmy, a podobně.[83]

Tato radikálnější forma v rámci feministických debat o pornografii se v 80. letech postupně stala dominantní. Vzápětí ovšem narazila na překážku v podobě konzervativního obratu v politice. Politika Reagana a Thatcherové se s ideami feminismu v lecčem rozcházela a usilovala spíše o návrat k tradičním rodinným hodnotám. Objevovaly se četné snahy o protlačení legislativních opatření, které by ztěžovaly rozvod či interrupci. Co se týká samotné pornografie, ta zaznamenala v 80. letech velký nárůst a s rozšiřujícími technologickými možnostmi se stávala čím dál dostupnější.[84]

---

[81] KATYACHILD, Maria et al. Pornography. In: RHODES, Dusty a Sandra MCNEILL, eds. *Women against Violence against Women*. London: Onlywomen Press, 1985, s. 13–14.; LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 26–27.
[82] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 27–28.
[83] Tamtéž.
[84] Tamtéž, s. 29.

V tomto období dochází k rozkolu v rámci feminismu v otázce prostituce a pornografie. V rámci USA a Británie je toto období 80. let označováno jako tzv. *sex wars*. Můžeme zde zjednodušeně vymezit dvě strany: radikální a liberální feministky. Ta první skupina zastávala antipornografické postoje, zatímco ta druhá se vyznačovala sexuálně pozitivním přístupem nebo více specificky propornografickým přístupem.

Sexuálně pozitivní přístup stojí na tom, že sexuální potěšení je ve své podstatě dobré a jedinec by měl mít právo na objevování sebe sama v této oblasti. Naopak protipornografické feministky ho kritizují za to, že takto dává prostor pro sado-masochismus, který vnímají jako praktiku v rozporu s feministickými ideály. Tento přístup k pornografii jako hlavního zdroje ženské oprese ovšem vnímají sexuálně pozitivní feministky jako příliš jednostranný. Staví se proti snahám o cenzuru nebo regulaci pornografie, přičemž upozorňují na to, jaké nebezpečí by to mohlo pro ženy a další ohrožené skupiny přinést. Zároveň kladou důraz na rozšíření této debaty na sexuální minority a genderově nonkonformní osoby. Vytváří tak základ pro pozdější debaty, kde se kritika pornografie již povětšinou netýká pouze rozložení mocenských vtahů mezi mužem a ženou.[85]

Sexuálně pozitivní směr se soustředil na problematiku cenzury ve vztahu k sexualitě. Za tímto účelem byly zakládány různé kampaně, které se vymezovaly vůči zásahům v této oblasti. Patří sem například The Feminist Anti-Censorship Taskforce (FACT) v USA a Feminists Against Censorship (FAC) v VB. Bylo by ovšem zavádějící smýšlet o antipornografickém směru feminismu jako o podporovateli cenzury, ačkoliv tak byl často protistranou označován.[86]

V Británii v 80. letech se antipornografické iniciativy mimo konzervativců naopak ujaly členky Labouristické strany, mezi které patřily Clare Short, Jo Richardson a Dawn Primarolo. Clare Short například parlamentu představila návrh zákona, který by zakazoval zobrazování nahých žen v novinách a časopisech. Tento návrh se ovšem nesetkal s větší podporou, naopak mnozí reagovali dokonce výsměchem. O to větší ovšem byla opora ze strany běžných žen, které s návrhem sympatizovaly.[87] V tomto

[85] Tamtéž, s. 30–31.
[86] Tamtéž, s. 32–33.
[87] Tamtéž, s. 37–39.

ohledu se začalo angažovat množství spolků, mezi které můžeme zařadit Women's Media Action Group (WMAG) nebo the National Council for Civil Liberties. Clare Short dále pokračovala ve snahách prosadit legislativní úpravy, které by omezily či úplně zakázaly pornografii v tisku. V roce 1989 poté s Barbarou Rogers spoluzaložila the Campaign Against Pornography (CAP).[88]

Vůči nim se vymezila skupina Feminists Against Censorship (FAC), jejíž členové vnímali cenzurování pornografického obsahu jako nebezpečné a potenciálně použitelné k utlačování žen a minorit. Jako problematické ale můžeme vidět to, že mezi členy této skupiny patřili většinou intelektuálové a umělci, kteří se sami podíleli na produkci erotického materiálu. Vedle otázek svobody výrazu zde tak mohly hrát roli i vlastní materiální zájmy.[89]

Nejednalo se ale o jedinou kritiku vůči antipornografickému hnutí. V americkém právním diskurzu 80. let se objevuje vlivná liberální odpověď od Ronalda Dworkina. Jeho přístup najdeme v *A Matter of Principle*, kde obhajuje právo jednotlivce na přístup k pornografii jako součást širšího principu morální nezávislosti. Tento princip formuluje jako základní právo jedince, podle něhož nesmí být občan znevýhodněn jen proto, že jeho přesvědčení o tom, jak vést svůj život, se jeví jiným jako nemravné.[90]

Dworkinův postoj kritizuje Easton, která tvrdí, že jeho analýza stojí na chybném předpokladu, že konzumenti pornografie tvoří menšinu, jejíž preference je třeba chránit před morální většinou.[91] Tento pohled je však podle Easton v rozporu s realitou, kdy pornografie je spíše masovým než okrajovým jevem a její konzumenti netvoří utlačovanou skupinu. Pokud bychom tedy vyšli z tohoto východiska, bylo by možné hájit regulaci právě na základě principu autonomie a rovnosti. Zásah do svobody projevu by pak nebyl veden morálním odsouzením konzumentů, ale nutností chránit rovné postavení žen ve společnosti.[92]

---

[88] Tamtéž, s. 39–40.
[89] Tamtéž, s. 41.
[90] DWORKIN, Ronald. *A Matter of Principle*. Harvard: Harvard University Press, 1985, s. 353.
[91] Tamtéž, s. 335. „Většina lidí v obou zemích by upřednostňovala (nebo se tak alespoň zdá) podstatnou cenzuru, ne-li úplný zákaz „sexuálně explicitních" knih, časopisů, fotografií a filmů, a tato většina zahrnuje značný počet těch, kteří sami konzumují jakoukoli pornografii, která je k dispozici."; EASTON, Susan M., ed. *The Problem of Pornography: Regulation and the Right to Free Speech*. London: Routledge, 1994.
[92] Tamtéž.

Co se týká popularity jednotlivých skupin, tak více stoupenkyň si nacházely ty antipornograficky zaměřené. Vzhlížely k nim ženy unavené z nedosažitelných standardů krásy prezentovaných v časopisech a dvojího metru ohledně ženského těla, kdy je kojení na veřejnosti odsuzováno, ale nahota v tisku muže nepohoršuje.[93]

Toto rozdvojení v rámci debaty o pornografii posléze vedlo k neschopnosti posunout se v těchto otázkách dále a učinit potřebné politické kroky. V důsledku toho nedošlo k vytvoření efektivnějších prostředků regulace pornografického průmyslu. Ten tak dostal příležitost k růstu a zvětšování svého vlivu. Postupem času se stal natolik rozšířeným a normalizovaným, že začal pronikat do mainstreamové kultury a stal se její nedílnou součástí.[94] Na konci 90. let poté můžeme sledovat, že feministické debaty ohledně pornografie slábnou. Pohled radikálního antipornografického feminismu se stává čím dál více menšinovým a upozaďovaným. Můžeme za tím vidět hned několik příčin. U některých zastánkyň mohlo hrát roli vyhoření jako následek velkého osobního nasazení pro danou věc, dále je zde nedostatek financí na nejrůznější kampaně a v neposlední řadě také jistá neucelenost pohledu na pornografii v rámci feminismu, která často vedla k rozporům ve vlastních řadách.[95]

Začala se také formovat nová vlna feminismu – tzv. třetí vlna, která se soustředila zejména na jednotlivce jako takového a oddálila se tak od širších kolektivních činností. Druhou vlnu zde někteří vnímali velmi kriticky a popisovali ji jako příliš puritánskou a restriktivní, což podle nich stálo za neúspěchem. Co se týká pornografie, tak ta se u některých teoretiků v této oblasti stala legitimní z důvodu jejího společenského rozšíření.[96]

V posledním desetiletí se ovšem znovu rozproudily debaty na toto téma vycházející z rozšiřující se objektivizace a stereotypizace žen v nejrůznějších médiích. Feministická snaha o omezení těchto jevů je však často vystavována tvrdé kritice. Je jí často vytýkáno, že se až příliš soustředí na hledání sexistických významů, které přitom běžní diváci či čtenáři vůbec nevnímají. Mnozí tak považují feminismus za moralizující sílu, která

[93] BENN, Melissa. Page 3 – and the Campaign against It. In: CHESTER, GAIL a JULIENNE DICKEY, eds. *Feminism and Censorship: The Current Debate*. Bridport, Dorset: Prism Press, 1988, s. 32.
[94] LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, s. 43–44.
[95] Tamtéž, s. 44–46.
[96] Tamtéž, s. 49–50.

vnucuje jediný správný model, podle kterého by měla společnost fungovat. Toto smýšlení ovšem vede k tomu, že se mezi feministickým diskurzem a širší veřejností prohlubuje nepochopení a vzájemná nevraživost.[97]

[97] WHELEHAN, Imelda. *Overloaded: Popular Culture and the Future of Feminism*. London: Women's Press, 2000, s. 67–68.

3. Střet feministek – argumenty pro a proti pornografii

Po předchozích kapitolách, v nichž jsem nejprve sledovala problematiku samotné definice pornografie a následně vztah feminismu k sexualitě a cestě k pornografii a jejímu řešení, se nyní budu soustředit na analýzu argumentačních linií, které se v rámci feministického myšlení profilovaly.

V centru této kapitoly tedy stojí rozpor mezi dvěma základními přístupy, jež se vyvinuly zejména v souvislosti s debatami v 70. a 80. letech 20. století. Na jedné straně stojí anti-pornografický pohled, který chápe pornografii jako nástroj symbolického i reálného násilí produkovaný v rámci patriarchálního systému, jenž sexualizuje ženskou podřízenost a objektivizaci. Na straně druhé vystupuje sex-pozitivní přístup, který odmítá univerzálně odsoudit pornografii. Zásadní roli zde hraje i odpor vůči cenzuře a státním zásahům, které sex-pozitivní feministky vnímají jako potenciálně represivní a často motivované morálním paternalismem. Místo zákazů prosazují důraz na sexuální autonomii a volbu. V této kapitole proto rozvedu vybrané argumenty od obou táborů a pokusím se ukázat jejich odlišné přístupy k pornografii.

3.1 Kritika pornografie od Dworkin a MacKinnon

Z pohledu radikálních feministek nepředstavuje pornografie pouze vyobrazení sexuálně explicitních fantazií, nýbrž přímo jeden z nástrojů mužské nadvlády. To, co je v pornografii zobrazováno jako podřízenost, násilí a ponížení, tedy není podle A. Dworkin metafora, ale věcný popis toho, jak jsou ženy v patriarchální společnosti ve skutečnosti vnímány.[98]

Pornografie nepředstavuje alternativní pohled na sex, ale naopak utvrzuje ideu, podle níž je ženská sexualita nečistá, podřadná a určena především k mužskému potěšení. Tato představa se poté šíří jak prostřednictvím obrazů, tak díky rostoucímu technologickému pokroku, který umožnil distribuci pornografického materiálu v běžných domácnostech. V důsledku toho roste nejen množství dostupného materiálu, ale také počet žen, které jsou nuceny v těchto produkcích účinkovat, často v extrémně násilných a ponižujících

[98] DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*, s. 201.

scénách. Dworkin zde podtrhuje, že tyto ženy nejsou pouhými herečkami, ale skutečnými lidskými bytostmi, které jsou součástí průmyslu ziskuchtivě těžícího z jejich ponížení.[99]

Podle Dworkin je mylné domnívat se, že pornografie je jen povrchním cílem feministické kritiky. Naopak, v jejím pojetí představuje základ mužské nadvlády, je jejím ztělesněním, dokonce v tomto kontextu používá označení „DNA patriarchátu".[100] Pornografie podle ní v sobě kóduje všechny principy sexuálního násilí a útlaku. Nejde jen o odraz toho, co si muži o ženách myslí, ale o návod k tomu, jak mají ženy vnímat sebe i své postavení ve společnosti. Jedná se přitom o důsledek toho, jakým způsobem je organizována a legitimizována moc mužů. Z pornografie je tak možné vyčíst základní stavební kameny mužské dominance ve společnosti. Pro feministickou aktivistku je tudíž klíčové porozumět těmto vztahům, neboť právě ony umožňují pochopit fungování útlaku v praxi.[101] MacKinnon tvrdí, že způsob, jakým muži vnímají ženy, určuje, kým ženy v patriarchální společnosti vůbec mohou být.[102]

Ani společenskou trivializaci znásilnění nebo domácího násilí nelze pochopit bez zohlednění role, kterou pornografie dlouhodobě sehrává v utváření mužského pohledu na ženy. Muži, včetně těch, kteří jsou vzdělaní, byli po generace vychováváni v mužsky uzavřeném světě, kde pornografie fungovala jako zdroj poznání o sexu. A tak v mužské představivosti zakořenila představa, že žena ve skutečnosti po násilí touží.[103] To, co je v běžném životě považováno za násilí, jako je znásilnění, bití, obtěžování nebo dětské zneužívání, je v pornografii ztvárněno jako forma sexuálního vztahu, kde údajná ženská touha být podřízena odpovídá mužské touze ovládat.[104]

Dworkin tvrdí, že mužská sexualita, jak ji formuje pornografie, je nástrojem obrany proti krizi maskulinity. Tváří v tvář rozpadající se společenské autoritě se muži obracejí k pornografii jako ke svému poslednímu útočišti, kde mohou obnovit iluzi své neomezené

---

[99] Tamtéž, s. 201–202.
[100] Tamtéž, s. xxxix.
[101] Tamtéž.
[102] MACKINNON, Catharine A. Not a Moral Issue. In: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, s. 148.
[103] Tamtéž, 166–167.
[104] MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech, s. 171.

moci. Násilí, ponižování a brutalita, které pornografie obsahuje, neslouží primárně k vyjádření sexuality žen, ale k potvrzení mužské identity, jež se jinak rozpadá.[105]

Podle MacKinnon je klíčové i to, že pornografie pracuje s mechanismem, který spojuje iluzi svobody s realitou donucení. Aby byla pornografie účinná v rámci kultury založené na ideologii volby a individuálního rozhodování, musí zobrazovaná žena působit dojmem, že jedná z vlastní vůle, že si to ponížení zvolila. Avšak zároveň nesmí chybět ani určitý náznak nátlaku, který celé scéně dodává punc skutečné dominance.[106]

MacKinnon svoji argumentaci opírá také o způsobenou újmu žen, kterou jim pornografie působí. Využívá svědectví několika žen, přičemž jedna přímo popsala, jak její manžel pornografii doslova používal jako manuál. V jedné studii, kterou autorka cituje, 10 % žen uvedlo, že se na nich někdo pokusil vykonat nechtěné sexuální praktiky, které dotyčný zjevně převzal z pornografie. U vdaných žen toto číslo stoupá až na 24 %. MacKinnon poznamenává, že toto zažívá velké množství žen a mnohé další si to možná ani neuvědomují.[107]

Odmítá katarzní hypotézu, tedy představu, že pornografie slouží jako ventil fantazií, které by jinak mohly vést k násilnému chování, a tudíž má spíše preventivní účinek. Stejně tak odmítá i teorii fantazie v tradičním psychologickém smyslu, podle níž je možné uvažovat o pornografii jako o pouhé projekci vnitřních tužeb bez dopadu na realitu. Obě tyto teorie označuje ironicky za fantazie o fantazii.[108] Naopak tvrdí, že pornografie podmiňuje mužský orgasmus skrze obraz ženské podřízenosti. Spojuje sexuální přístupnost a podřízení ženy s mužskou sexualitou a pocitem naplnění, a tím posiluje významovou vazbu mezi ženskou sexualitou a mužskou nadřazeností. Mužská touha, vzrušení i uspokojení jsou zde formovány způsobem, který přímo závisí na asymetrickém rozložení moci.[109]

---

[105] DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*, s. 68.
[106] MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech, s. 172.
[107] Tamtéž, s. 188.; RUSSELL, Diana E.H. *Rape in Marriage*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 1990, s. 84.
[108] MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech, s. 190.; MACKINNON, Catharine A. Not a Moral Issue, s. 149.
[109] Tamtéž, s. 149, 172.

MacKinnon tvrdí, že určité typy pornografie přímo vedou ke konkrétním případům sexuálního násilí. Přináší výpovědi přeživších, které svědčí o tom, že pachatelé čerpali inspiraci určitých z pornografických materiálů. Jedna z obětí například popsala, že byla jako třináctiletá znásilněna ozbrojenými muži v lese, přičemž si tito muži právě prohlíželi pornografii. Jiná žena svědčila o tom, že pachatelé v jejím případě se podle vlastních slov inspirovali scénářem z videohry.[110]

MacKinnon rovněž reaguje na argument často používaný ve veřejné debatě i ve výzkumech, totiž že mezi muži odsouzenými za znásilnění a běžnou populací mužů nejsou významné rozdíly v míře spotřeby pornografie. Tento údaj má dokazovat, že pornografie jako taková nemá výrazný vliv na páchaní sexuálního násilí. MacKinnon však tuto logiku zpochybňuje. Namítá, že většina znásilnění se nikdy nedostane před soud, a tudíž mnozí pachatelé zůstávají mimo oficiální statistiky. Tuto hypotézu podporují i výpovědi vybraných odborníků, kteří pracují s odsouzenými pachateli sexuálních trestných činů. Ti označují pornografii za jistou formu návodu a nácviku k násilnému sexuálnímu jednání. Tímto chce MacKinnon zdůraznit tenkou hranici mezi nápadem a skutkem.[111]

Avšak je zde nutné podotknout, že pro toto tvrzení nejsou empirická data, která by ho jednoznačně dokazovala.[112] Strossen tvrdí, s odvoláním například na Marciu Pally, že žádný věrohodný výzkum dosud neprokázal kauzální vztah mezi konzumací pornografie a pácháním násilných činů.[113] Dále poukazuje na to, že ani Meeseho komise, která prosazovala důslednější omezení sexuálně explicitního projevu, nedokázala doložit jednoznačnou spojitost mezi pornografií a sexuální deviací. Naopak, výzkumníci jako Donnerstein, Linz a Penrod, jejichž práci komise citovala, sami upozorňují, že jejich experimenty prokazují nanejvýš krátkodobé změny postojů, nikoli výraznější změny

[110] Tamtéž, s. 184.
[111] Tamtéž, s. 184–185.
[112] Tento fakt reflektují například Eaton i Altman, kteří jsou dále zmíněni v této práci.
[113] PALLY, Marcia. *Sense and Censorship: The Vanity of the Bonfires*. New York: Americans for Constitutional Freedom and the Freedom to Read Foundation, 1991.

v chování, a že tyto změny navíc nesouvisejí s explicitním obsahem jako takovým, nýbrž spíše s násilím samotným. [114]

Strossen rovněž využívá mezinárodní komparace, aby ukázala, že země s vysokou dostupností pornografie (např. Dánsko nebo Japonsko) nevykazují vyšší míru sexuálního násilí než země s přísnou regulací nebo zákazem sexuálně explicitního materiálu. Některé studie navíc naznačují, že expozice erotice může mít u některých jedinců dokonce preventivní nebo uvolňující účinek.[115] Avšak i v těchto studiích lze vidět nedostatky, na které upozorňuje Eaton, jejíž argumenty podrobněji rozeberu v samostatné podkapitole.

Kritici tohoto pohledu dále upozorňují, že koncepce moci je zde zjednodušující, neboť všechny mocenské vztahy redukuje na vztahy dominance a podřízenosti, konkrétně na dyadické vztahy pán/subjekt. Tento model byl sice relevantní v minulosti, kdy ženy byly považovány za majetek, ale v kontextu moderních západních společností je takové pojetí nevhodné, protože moc a podřízenost mají dnes mnohem rozptýlenější a složitější podoby, které tento model nedokáže adekvátně vystihnout.[116]

Není to však jediný problém, který u MacKinnon a obdobně smýšlejících feministek můžeme pozorovat. Tím, že ztotožňují moc s dominancí a tvrdí, že muži touto mocí disponují a ženy ne, můžeme dojít k paradoxnímu závěru, že ženská moc je protimluv. Tento pohled tak ignoruje i fakt, že některé ženy mohou být v pozici dominance a někteří muži mohou být podřízeni na základě rasy, třídy nebo sexuality.[117]

3.2 Obrana pornografie od Strossen

V devadesátých letech se Nadine Strossen, americká právnička a někdejší prezidentka American Civil Liberties Union, zařadila mezi klíčové postavy feministického proudu, který hájil právo na sexuální vyjádření včetně pornografie. Její kniha *Defending*

---

[114] STROSSEN, Nadine. A Feminist Critique of „the" Feminist Critique of Pornography. *Virginia Law Review.* 1993, roč. 79, č. 5, s. 1176–1182.; DONNERSTEIN, Edward I., Daniel LINZ a Steven PENROD. *The Question of Pornography: Research Findings and Policy Implications*. New York; London: Free Press; Collier Macmillan, 1987.
[115] STROSSEN, Nadine. *A Feminist Critique of „the" Feminist Critique of Pornography*, s. 1184–1185.
[116] ALLEN, Amy. Pornography and Power. *Journal of Social Philosophy.* 2001, roč. 32, č. 4, s. 515.
[117] Tamtéž.

Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights představuje nejen obhajobu svobody projevu, ale především feminismus, jenž vnímá sexualitu jako nedílnou součást ženské autonomie a rovnosti.

Jak už je z výše uvedeného představení jasné, Strossen ve své argumentaci odmítá tvrzení, že by pornografie jako taková byla příčinou násilí nebo diskriminace žen. Naopak tvrdí, že pokusy o cenzuru sexuálně explicitních materiálů představují závažné ohrožení ženských práv, neboť ženy tradičně patřily mezi první, jejichž hlas a projevy byly umlčeny pod záminkou morální ochrany.[118]

Klíčovým rysem její obhajoby pornografie je přesvědčení, že ženy nemusejí volit mezi důstojností a sexualitou nebo mezi bezpečím a svobodou projevu. Strossen tvrdí, že právě autonomie žen ve vztahu k jejich sexualitě, včetně práva konzumovat či tvořit pornografii, je součástí jejich rovnosti. V této souvislosti kritizuje feministické autorky jako Catharine MacKinnon a Andreu Dworkin, jejichž pojetí pornografie jako nástroje ženského podrobení považuje za příliš generalizující a ve svém důsledku omezující.[119]

Strossen se také vymezuje vůči představě, že by vyjádření sexuality mělo být skryté. Naopak poukazuje na to, že tzv. „sex panic“, tedy kulturní panika kolem sexu a jeho zobrazování, vede spíše k represi než ke skutečné ochraně žen.[120] Ve své argumentaci opakovaně upozorňuje, že snahy o zákaz pornografie často postihují i jiné formy sexuálně explicitního či vzdělávacího materiálu, včetně informací o antikoncepci nebo sexuálním zdraví.[121]

Taktéž odmítá již zmiňované zjednodušující teze, že by pornografie nevyhnutelně prezentovala ženy v podřízených a pasivních rolích. Mnohá pornografická díla naopak nabízejí obrazy žen, které se účastní sexuálních aktů s radostí, dobrovolně a v rovnoprávném vztahu s mužskými partnery. Taková zobrazení poté nejsou nějakou výjimkou, nýbrž běžnou součástí komerční erotiky.[122]

---

[118] STROSSEN, Nadine. *Defending Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights*. New York: Scribner, 1995, s. 11–15.
[119] Tamtéž, s. 13–14.
[120] Tamtéž, s. 20–21.
[121] Tamtéž, s. 13–14.
[122] Tamtéž, s. 161–163.

Strossen uvádí, že část feministické kritiky pornografie, reprezentovaná zejména MacKinnon a Dworkin, záměrně ignoruje takové pozitivní příklady, které nesedí do jejich představy o podřízenosti a mužské dominanci. Strossen zde zdůrazňuje, že sexuálně explicitní materiály neslouží pouze k potěšení, ale mohou plnit významnou funkci v oblasti sexuálního zdraví i partnerských vztahů. Upozorňuje, že dokonce i konzervativní Meeseho komise připustila jejich přínos při léčbě sexuálních dysfunkcí a parafilií a současně je odborná veřejnost, včetně klinických sexuologů, běžně doporučuje jako terapeutický nástroj pro páry či jednotlivce s potížemi v oblasti sexuality. Erotické materiály tak nejen snižují sexuální frustraci, ale také mohou fungovat jako bezpečný ventilační mechanismus v situacích, kdy reálný sex není dostupný, například při odloučení partnerů, ve stáří, při zdravotním postižení či sociální izolaci.[123]

Pomocí citací různých feministek i tvůrkyň ukazuje Strossen, že i mnohé ženy využívají pornografii jako nástroj k validaci vlastních sexuálních tužeb, k reinterpretaci erotických scén či k přímému ovlivnění svých partnerských vztahů.[124] Profesorka Judith Kegan Gardiner například popisuje, že ženy mohou skrze pornografii nejen reflektovat, co jim není příjemné, ale také získat prostředek, jak komunikovat vlastní přání a potěšení, ať už srovnáváním, nebo edukací partnera.[125]

Jedním z nejčastějších feministických argumentů proti pornografii je tvrzení, že ženy v pornografii nevystupují dobrovolně, ale jsou k účasti přinuceny. Strossen s tímto tvrzením polemizuje a staví proti němu pluralitu zkušeností samotných žen, které v pornoprůmyslu pracují. Zdůrazňuje, že představa ženy jako pasivní oběti neschopné vlastního rozhodnutí je sama o sobě paternalistická a pouze reprodukuje sexistické stereotypy o ženské slabosti. Je tedy zásadní, aby nebyla automaticky kriminalizována či stigmatizována celá oblast pornografie jen proto, že v ní mohou nastat případy zneužití. Podle Strossen je třeba rozlišovat mezi jednotlivými případy a nepodléhat ideologickým generalizacím.[126] Připomíná, že v mnoha jiných odvětvích čelí ženy těžkým podmínkám,

[123] Tamtéž, s. 163–165.
[124] Tamtéž, s. 161–178.
[125] GARDINER, Judith. What I Didn't Get to Say on TV about Pornography, Masculinity, and Representation. *New York Law School Law Review Symposium*. 1993, roč. 38, č. 1, s. 331.
[126] STROSSEN, Nadine. *Defending pornography*, s. 179–188.

nízkým mzdám a vysokému riziku zneužití, ale nikdo na základě toho nepožaduje zákaz těchto profesí.[127]

Strossen rovněž argumentuje tím, že zákaz nebo stigmatizace pornografie by nevedly k větší ochraně žen, ale naopak by mohly zvýšit riziko jejich zneužití. V situaci, kdy je pornografie nezákonná nebo tvrdě regulována, totiž vznikají podmínky pro šedou ekonomiku, v níž mizí dohled, pracovní práva i právní nástroje ochrany. Feminismus by se podle Strossen neměl soustředit na zákaz, ale spíše na zlepšování pracovních podmínek, ochranu práv a transparentnost v tomto odvětví.[128]

3.3 Hypotéza škody od Eaton

A. W. Eaton nabízí obhajobu a zároveň výraznou revizi antipornografického feminismu, jenž byl v době publikace její práce „A Sensible Antiporn Feminism“ již značně marginalizovaný ve srovnání se vzestupem tzv. sex-pozitivního feminismu.[129] Ještě předtím, než začnu její přístup blíže popisovat, musím zmínit, že autorka pracuje s užším vymezením pornografie. Tedy ve své práci se nevymezuje proti všem druhům pornografických materiálů, ale jen proti těm, které erotizují vztahy charakterizované genderovou nerovností.[130]

Podle Eaton není problémem inegalitární pornografie pouze to, že zobrazuje ženy v pozici podřízenosti, ale i skutečnost, že tuto pozici prezentuje jako žádoucí a přitažlivou, a tím pádem podporuje genderovou nerovnost. Právě zde se Eaton distancuje jak od běžných kritik antipornografického feminismu, tak od některých nepřesností uvnitř samotného feministického hnutí. Zdůrazňuje, že zobrazení násilí nebo submise samo o sobě není totéž co jeho ospravedlnění. Například feministický dokumentární film může realisticky znázornit znásilnění bez toho, aby ho schvaloval. Pornografie se stává problematickou tehdy, když nejen ukazuje, ale zároveň podporuje dané chování jako eroticky vzrušující, legitimní a hodné napodobení.[131]

---

[127] Tamtéž, s. 189–190.
[128] Tamtéž, s. 180, 192–193.
[129] Viz. kapitola druhá této práce.
[130] EATON, A. W. A Sensible Antiporn Feminism. *Ethics*. 2007, roč. 117, č. 4, s. 676.
[131] Tamtéž, s. 681–682.

Tato výše zmíněná definice nežádoucí pornografie spočívá hned na třech základních principech, z nichž první dva se týkají jejího samotného obsahu. Zaprvé, taková pornografie často prezentuje akty dominance, objektivizaci či ponižování jako příjemné nejen pro iniciátora, ale i pro ženu, která je jejich objektem. Zadruhé, implicitně či explicitně naznačuje, že podobné zacházení je nejen přijatelné, ale i v jistém smyslu oprávněné či zasloužené. Tyto dva prvky však nejsou jediné, podle Eaton je zásadní i třetí aspekt, který tvrdí, že tyto formy zacházení jsou představovány způsobem, jenž má za cíl vyvolat sexuální vzrušení. Tím, že pornografie sexualizuje obrazy nerovnosti, napomáhá rovněž jejich reprodukci, přijetí a internalizaci v každodenním chápání vztahů mezi ženami a muži.[132]

Eaton se však nesnaží říci, že pornografie je jediným zdrojem genderové nerovnosti, ale pouze to, že je v tomto ohledu výjimečně účinná. Jiná média rovněž posilují škodlivé stereotypy, avšak specifikum pornografie spočívá v její intenzivní erotizaci těchto nerovných vztahů. Právě propojení tělesného potěšení a ideologie činí pornografii velmi vhodnou k internalizaci mocenských vzorců.[133]

Eaton dále podrobněji seznamuje čtenáře s hypotézou škody/újmy (*harm hypothesis*), podle níž pornografie působí újmu třetí straně. Na rozdíl od škody, která by vznikala samotnou produkcí pornografie (např. zneužitím hereček), zde jde o škody, které se projevují ve společnosti jako důsledek její konzumace. Aby bylo možné tento mechanismus přesně uchopit, rozděluje Eaton celý proces na dvě navazující fáze příčiny a účinku.

V rámci svého dvoustupňového modelu Eaton nejprve analyzuje proměnné, které ovlivňují první fázi působení pornografie, tedy její vliv na samotné uživatele. Upozorňuje, že se nelze spokojit pouze s otázkou, zda byl někdo pornografii vystaven, ale jak intenzivní, častá a dlouhodobá tato expozice byla. Taktéž hraje roli míra rozšíření v populaci, jestli se jedná o ojedinělý jev, nebo zda se jedná o masově sdílený kulturní materiál, který utváří společenské smýšlení. Z toho vyplývá, že zde můžeme rozlišovat izolované a kumulativní účinky. U izolovaných se jedná obvykle o fyzickou nebo

[132] Tamtéž, s. 682.
[133] Tamtéž, s. 683.

emocionální reakci, která se dostaví okamžitě, zpravidla po jednorázovém kontaktu s pornografickým materiálem. Při dlouhodobé a opakované konzumaci různorodé pornografie vznikají však účinky kumulativní, které, jak napovídá název, narůstají pozvolna.[134]

Pak je zde druhá fáze, která se soustředí na projevy postojových změn způsobených pornografií. A zde se už dostáváme k újmě, kterou pornografie způsobuje ženám. Přičemž tyto škody mají různorodou povahu i intenzitu. Například sexuální násilí představuje závažnou, avšak izolovanou újmu, zatímco pravidelná nevyžádaná sexualizace žen, ač méně intenzivní, může kumulativně omezovat jejich možnost plně participovat na veřejném životě. Škody se přitom mohou týkat jak jednotlivců, tak žen jako celé společenské skupiny. Takové skupinové dopady se přitom odvíjejí od míry rozšířenosti pornografie ve společnosti.[135]

Abychom mohli posoudit věrohodnost hypotézy o škodlivosti či neškodnosti pornografie, je nejprve nezbytné uznat složitost a rozmanitost všech souvisejících proměnných. Ne u všech příčin můžeme sledovat stejnou pravděpodobnost toho, že vyvolají konkrétní účinky. Například tvrzení, že jediné setkání s pornografií může přímo vést k znásilnění nebo ke snížení celkového postavení žen ve společnosti, je vysoce nepravděpodobné.[136] V tomto momentě se dostáváme k problému kauzality. Easton navrhuje držet se probabilistického pojetí kauzality, nikoli deterministického. To znamená, že pornografie nezpůsobuje újmu vždy a u každého, ale významně zvyšuje riziko vzniku různých škod. Stejně jako kouření nezpůsobí rakovinu plic u každého, ale výrazně zvyšuje riziko. Tedy pornografie je chápána pouze jako jeden z mnoha faktorů v komplexním kauzálním mechanismu.[137]

K tvrzení, že pornografie skutečně způsobuje újmu ženám, jsou ale potřeba nějaké studie, které by ho empiricky prokázaly. Eaton si tuto potřebu empirických důkazů uvědomuje, a proto systematicky rozebírá, proč většina údajně podpůrných důkazů o škodlivosti pornografie v tomto ohledu neobstojí. Jako hlavní problém vidí především slabou

[134] Tamtéž, s. 685–687.
[135] Tamtéž, s. 687–689.
[136] Tamtéž, s. 689.
[137] Tamtéž, s. 696–697.

empirickou oporu pro kauzální tvrzení, že pornografie vede k násilí nebo diskriminaci vůči ženám. To ovšem neznamená, že Eaton škodlivost odmítá, naopak. Tvrdí, že intuice o škodlivosti jsou legitimní, ale dosud nedostatečně podloženy relevantními typy důkazů.[138]

Eaton také upozorňuje, že většina experimentálních studií týkajících se škodlivosti pornografie naráží na vážné metodologické limity. Nejčastěji sledují pouze okamžitý dopad na postoje respondentů, aniž by ověřovaly, zda tyto změny vedou i k reálnému jednání. To, že určitý materiál zvyšuje v laboratorních podmínkách přitažlivost sexuálního násilí, ještě neznamená, že vyvolá násilné chování v běžném životě. To může být ovlivněno i jinými faktory. Navíc etické limity brání testování skutečného násilí, takže se používají pouze nepřímé ukazatele, jako je například ochota způsobit někomu bolest elektrickým šokem. Vzorek účastníků také bývá často omezen na studenty, což znemožňuje zobecnění těchto výsledků. Eaton zdůrazňuje, že studie často ignorují i jiné možné škodlivé dopady pornografie, na které feministky upozorňují, jako je například upevňování genderových nerovností. Kromě toho jsou tyto experimenty příliš krátké na to, aby postihly možné dlouhodobé účinky, které by se mohly projevit až po letech expozice.[139]

Dalšími neprůkaznými argumenty jsou pro Eaton výpovědi buď od pachatelů znásilnění, kteří tvrdí, že byli inspirováni pornografií, nebo od obětí, které zažily sexuální násilí napodobující pornografické scénáře. Eaton upozorňuje, že tyto výpovědi mohou sloužit jako signál pro další výzkum, ale nemohou být samy o sobě důkazem. Představují totiž výběrové vzorky a opomíjejí populaci těch, kteří konzumují pornografii a žádné násilí nepáchají.[140]

Taktéž vidí problém ve studiích, které porovnávají úroveň pornografické dostupnosti a míru znásilnění napříč různými státy. Například některé studie uvádějí, že po legalizaci pornografie v Dánsku nebo Japonsku došlo k poklesu hlášených znásilnění.[141] Eaton zde

---

[138] Tamtéž, s. 710.
[139] Tamtéž, s. 708.
[140] Tamtéž, s. 705.
[141] ABRAMSON, Paul R. a Haruo HAYASHI. Pornography in Japan: Cross-Cultural and Theoretical Considerations. In: MALAMUTH, Neil M. a Edward DONNERSTEIN, eds. *Pornography and Sexual*

upozorňuje na omyl, kdy se ze získaných dat o populaci vyvozuje vztah mezi proměnnými na úrovni jednotlivce. Tyto studie poskytují pouze statistiky o oběhu pornografie v dané zemi a o výskytu sexuálních trestných činů nebo celkovou míru genderové rovnosti pro daný region. Nezohledňují však variabilitu mezi jednotlivci v rámci těchto regionů, co se týká konzumace pornografie. K tomu přidává i metodické námitky, které se týkají změn v definici znásilnění, míře hlášení nebo nedostatečné kontrole jiných proměnných (např. vývoje genderové rovnosti).[142]

Altman však přichází s myšlenkou, že většina pornografie, zejména té konzumované muži, nereformuluje sexuální preference, ale již odráží to, co konzumenti považují za přitažlivé. Muži, kteří vyhledávají pornografii znázorňující ženskou podřízenost, to dělají právě proto, že jim tato dynamika připadá vzrušující. To pak může prohlubovat a upevňovat toto smýšlení o ženách, a tím komplikovat cestu k rovnějším sexuálním a genderovým vztahům.[143]

Zajímavé však je, že navzdory této kritice se Altman na několika jiných místech k argumentaci Eatonové přiklání. Především oceňuje její návrh, aby se antipornografický feminismus omezil na inegalitární pornografii. Taktéž uznává i argument, že škoda způsobená pornografií by měla být chápána nikoli v rámci deterministického vztahu, ale v tom probabilistickém. Zároveň spolu s Eaton však konstatuje, že v současnosti neexistují kvalitní studie, které by rizikový efekt pornografie spolehlivě doložily.[144]

3.4 Altmanova sexuální autonomie místo svobody slova

S nástupem internetové pornografie došlo k zásadní proměně způsobu, jakým se o pornografii uvažuje a jak je konzumována. Tato proměna podle Altmana zásadně mění i samotný základ, na němž by měla stát její obhajoba. Altman tvrdí, že klasický liberální

Aggression. Orlando, Fla: Academic Press, 1984.; KUTCHINSKY, Berl. Pornography and Its Effects in Denmark and the United States: A Rejoinder and Beyond. *Comparative Social Research*. č. 8.

[142] Tamtéž, s. 699.

[143] ALTMAN, Andrew a Lori WATSON. *Debating Pornography*, s. 69–73.

[144] Tamtéž, s. 65–66, 94–95, 97–98.

argument, totiž ten, že pornografie je formou projevu chráněnou svobodou slova, dnes přestává stačit.[145]

Zatímco v 60. a 70. letech byla obrana pornografie často vedena pod hlavičkou umělecké svobody nebo svobody projevu, Altman upozorňuje, že s nástupem digitální pornografie se většina tohoto obsahu již nehlásí k žádné umělecké či ideové hodnotě. Jde o materiál určený výhradně jako prostředek k sexuálnímu užití, typickým příkladem můžou být dnes videa na PornHubu. V tom se radikálně liší například od erotických děl v literatuře, která byla v minulosti zakazována právě kvůli své nevhodnému sexuálnímu obsahu, ale můžeme v nich vidět jisté umělecké kvality přesahující pouhou snahu o vyvolání tělesných reakcí.[146]

Altman proto navrhuje posunout argumentaci jinam, a to ke konceptu sexuální autonomie. Tím se dostáváme k jednomu z hlavních bodů jeho obhajoby pornografie. Altman je přesvědčen, že každý dospělý člověk má právo řídit svůj sexuální život podle vlastního uvážení, včetně práva konzumovat pornografii vytvořenou za účasti souhlasících dospělých.[147] Také tvrdí, že jakákoli omezení v této oblasti musí být opřena o silné důkazy, ale ty podle něj zatím chybí. Nepopírá, že mohou existovat určité negativní dopady konzumace pornografie, není mu ovšem jasné, proč by právě sexualita měla být regulována přísněji než například alkohol, který přináší společensky mnohem rozsáhlejší škody.[148]

Pro mě osobně je Altmanovo pojetí sexuální autonomie mimořádně přesvědčivé, protože vychází z jednoduché, ale hluboce zakořeněné intuice, že svoboda jedince musí zahrnovat i svobodu rozhodovat o vlastním těle, projevech sexuality a vztazích. Tato rovina svobody pro mě není méně důležitá než jiné formy občanských práv. Altmanovo přesvědčení, že stát by měl do těchto oblastí zasahovat jen velmi opatrně a pouze tehdy, existují-li pro to jasné a podložené důvody, tedy považuji za naprosto klíčové. Právě v tomto bodě vidím v jeho úvaze silnou souvislost s argumentací Eaton, která poukazuje na to, že dosavadní výzkumy škodlivosti pornografie často nesplňují základní vědecké nároky. Jako čtenářka

[145] Tamtéž, s. 15.
[146] Tamtéž, s. 12–15.
[147] Tamtéž, s. 18.
[148] Tamtéž, s. 24–25.

těchto textů i jako feministka tak cítím potřebu držet se spíše opatrného, kriticky uvážlivého přístupu, který nezaměňuje hypotézy za důkazy a který má úctu k individuální svobodě jako výchozímu bodu pro jakoukoli politickou reflexi sexuality.

Závěr

V této práci jsem se zaměřila na vztah feminismu a pornografie, tedy na téma, které rozděluje feministické hnutí a podněcuje rozsáhlé debaty. Základním cílem bylo ukázat, že vztah mezi pornografií a feminismem není černobílý, ale naopak mnohovrstevnatý a podmíněný řadou historických, kulturních a ideologických faktorů.

Už samotný přehled definic v první kapitole ukázal, že pojem pornografie není možné jednoznačně vymezit. Kapitola nabídla přehled vybraných klasických i současných definic, přičemž pozornost byla věnována různým kritériím, která se v souvislosti s pornografií uplatňují, ať už jde o účel vyvolat sexuální vzrušení, způsob zobrazování sexuality nebo interpretaci ze strany diváka. Součástí kapitoly bylo také vymezení hranice mezi pornografií a erotikou. Bylo ukázáno, že toto rozlišení není objektivní, ale je výsledkem kulturně podmíněných představ, subjektivních morálních soudů a očekávání spojených s funkcí daného materiálu.

Druhá část práce se soustředila na historický vývoj feministického přístupu k pornografii, který úzce souvisel s proměnami feministického uvažování o sexualitě v průběhu druhé poloviny 20. století. Již v rámci druhé vlny feminismu, formující se od 60. let, vystoupila sexualita jako jedno z ústředních témat – jako prostor, v němž se reprodukovaly a upevňovaly mocenské vztahy mezi pohlavími. V 70. letech pak nabývala na síle soustavná kritika pornografie jako nástroje symbolického i materiálního útlaku. Představitelky této kritiky usilovaly o právní regulaci pornografie a chápaly ji jako formu sexuálně motivovaného násilí a strukturální nerovnosti. Na přelomu 70. a 80. let docházelo k institucionalizaci tohoto přístupu, mimo jiné skrze hnutí Women Against Pornography, a zároveň se rozevíral hluboký rozkol uvnitř feminismu. Proti antipornografickému směru se postavily feministky, které v pornografii naopak hledaly možnost vyjádření sexuální svobody, autonomie a odporu vůči normativním modelům sexuality.

Třetí kapitola se podrobně věnovala jednotlivým feministickým přístupům k pornografii a ukázala, že nejde pouze o otázku morálního soudu nad určitým typem obsahu, ale o hlubší spor týkající se povahy svobody, rovnosti a samotného postavení žen ve

společnosti. Catherine MacKinnon a Andrea Dworkin zakládají svoji argumentaci na tom, že pornografie je forma strukturálního útlaku. Nikoli proto, že by každé zobrazení sexuality bylo škodlivé samo o sobě, ale proto, že pornografie podle nich normalizuje hierarchii pohlaví a legitimizuje násilí vůči ženám. Jejich teorie patří mezi ty radikální, které vyvolaly četné reakce. Kritici jim vyčítají především to, že podceňují schopnost žen jednat autonomně a jsou příliš úzce svázány s určitou představou o tom, že ženy jsou vždy oběti.

Proti tomuto pojetí stojí přístup Nadine Strossen, která se snaží ukázat, že snaha o zákaz pornografie často vede k potlačení svobody projevu a paradoxně tak ohrožuje i samotné feministické hnutí. Její argumentace je založena na důrazu na individuální práva, přičemž upozorňuje na nedostatek přesvědčivých důkazů o přímé souvislosti mezi pornografií a násilím. Její přístup však není bez problémů, protože staví svoji argumentaci na předpokladu, že všichni jedinci mají v rámci svobodného trhu stejné možnosti vyjadřování, což v kontextu genderové a ekonomické nerovnosti působí přinejmenším naivně.

Nemohla jsem si nevšimnout, že výše zmíněné autorky svá tvrzení podporovaly výzkumy či svědectvími, které měly samozřejmě dokazovat, že mají pravdu. Ukázalo se však, že tyto důkazy nejsou jednoznačné a v některých případech jsou dokonce zpochybnitelné. To mě vedlo k tomu, abych se blíže zamyslela nad otázkou, do jaké míry je vůbec možné doložit přímou souvislost mezi pornografií a následným vznikem újmy. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodla zahrnout do práce i novější přístupy, které s tímto závažným problémem počítají. A. W. Eaton se tomuto problému podrobněji věnuje ve své práci, kde přesvědčivě ukazuje, proč jsou zatím pokusy o prokázání kauzálního vztahu mezi pornografií a vzniklou škodou problematické. Zároveň jsem tuto autorku do práce zahrnula i proto, že její práce není zatížena emotivním jazykem, který je pro MacKinnon a Dworkin typický a který může ve výsledku působit rušivě a pro mnohé nepřesvědčivě.

V práci krátce představuji také pohled Andrewa Altmana, jehož přístup reprezentuje snahu o novější revizi liberálních teorií, zejména nahrazení konceptu svobody projevu sexuální autonomií. Altman se tak neuchyluje k jednostranné obhajobě pornografie, ale

uznává, že některé její formy mohou způsobovat škody a reprodukovat genderové stereotypy.

Po prostudování celé debaty stále nemám důvod domnívat se, že pornografie je sama o sobě morálně špatná. Domnívám se, že mnohé z kritik, které ji obviňují ze sexismu, útlaku nebo normalizace násilí, přeceňují její moc a podceňují schopnost jednotlivců chápat kontext. Nepopírám, že některé formy pornografie mohou být problematické, ale nedomnívám se, že řešením je jejich zákaz nebo stigmatizace. Zároveň si nemyslím, že by pornografie zásadně utvářela společnost, spíše odráží představy a normy, které v ní už dávno existují. Nevidím tedy důvod vinit pornografii za problémy, které jsou hlubší a systémovější. I z tohoto důvodu se přikláním k přístupu Andrewa Altmana, který bere vážně jak rizika, tak i svobodu, a proto jej považuji za nejrozumnější.

Seznam použité literatury

ABRAMSON, Paul R. a Haruo HAYASHI. Pornography in Japan: Cross-Cultural and Theoretical Considerations. In: MALAMUTH, Neil M. a Edward DONNERSTEIN, eds. *Pornography and Sexual Aggression*. Orlando, Fla: Academic Press, 1984, s. 173–183.

ALLEN, Amy. Pornography and Power. *Journal of Social Philosophy*. 2001, roč. 32, č. 4, s. 512–531.

ALTMAN, Andrew. The Right to Get Turned On: Pornography, Autonomy, Equality. In: COHEN, Andrew I. a Christopher Heath WELLMAN, eds. *Contemporary Debates in Applied Ethics*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2005, s. 223–235.

ALTMAN, Andrew a Lori WATSON. *Debating Pornography*. New York: Oxford University Press, 2018.

BENN, Melissa. Page 3 – and the Campaign against It. In: CHESTER, GAIL a JULIENNE DICKEY, eds. *Feminism and Censorship: The Current Debate*. Bridport, Dorset: Prism Press, 1988, s. 26–35.

BERGMAN, Solveig. *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo: Akademi University Press, 2002.

BRONSTEIN, Carolyn. *Battling Pornography: The American Feminist Anti-Pornography Movement, 1976–1986*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2011.

BROWNMILLER, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Fawcett, 1975.

DONNERSTEIN, Edward I., Daniel LINZ a Steven PENROD. *The Question of Pornography: Research Findings and Policy Implications*. New York; London: Free Press; Collier Macmillan, 1987.

DWORKIN, Andrea. *Pornography: Men Possessing Women*. New York: Plume, 1989.

DWORKIN, Andrea. *Woman Hating*. New York: Dutton, 1974.

DWORKIN, Ronald. *A Matter of Principle*. Harvard: Harvard University Press, 1985.

EASTON, Martha. Feminism. *Studies in Iconography*. 2012, roč. 33, s. 99–112.

EASTON, Susan M., ed. *The Problem of Pornography: Regulation and the Right to Free Speech*. London: Routledge, 1994.

EATON, A. W. A Sensible Antiporn Feminism. *Ethics*. 2007, roč. 117, č. 4, s. 674–715.

GARDINER, Judith. What I Didn't Get to Say on TV about Pornography, Masculinity, and Representation. *New York Law School Law Review Symposium*. 1993, roč. 38, č. 1, s. 319–334.

GERHARD, Jane F. *Desiring Revolution: Second-Wave Feminism and the Rewriting of Twentieth-Century American Sexual Thought*. New York: Columbia University Press, 2001.

HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: DECARLI VALDROVÁ, Jana, ed. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004

HEIN, Hilde. Obscenity, Politics, and Pornography. *Journal of Aesthetic Education*. 1971, roč. 5, č. 4, s. 77.

HITSCHMANN, Edward a Edmund BERGLER. *Frigidity in Women: Its Characteristics and Treatment*. Washington and New York: Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1936.

HUNT, Lynn Avery. *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500–1800*. New York: Zone, 1993.

JACKSON, Emily. The Problem with Pornography: A Critical Survey of the Current Debate. *Feminist Legal Studies*. 1995, roč. 3, č. 1, s. 49–70.

Jacobellis v. Ohio, 378 U.S. 184 (1964). [cit. 22.02.2025]. Dostupné z: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/378/184/

KATYACHILD, Maria et al. Pornography. In: RHODES, Dusty a Sandra MCNEILL, eds. *Women against Violence against Women*. London: Onlywomen Press, 1985, s. 13–19.

KENDRICK, Walter. *The Secret Museum: Pornography in Modern Culture*. New York: Viking, 1987.

KENT, Susan Kingsley. Definitions. In: SMITH, Bonnie Gene a Nova ROBINSON, eds. *The Routledge Global History of Feminism*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022, s. 9–22.

KIERAN, Matthew. Pornographic Art. *Philosophy and Literature*. 2001, roč. 25, č. 1, s. 31–45.

KINSEY, Alfred C. *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: W.B. Saunders Co., 1953.

KOEDT, Anne. The Myth of the Vaginal Orgasm. In: JACKSON, Stevi a Sue SCOTT, eds. *Feminism and Sexuality:A Reader*. New York: Columbia University Press, 1996

KUTCHINSKY, Berl. Pornography and Its Effects in Denmark and the United States: A Rejoinder and Beyond. *Comparative Social Research*. č. 8, s. 301–330.

LEVINSON, Jerrold. Erotic Art and Pornographic Pictures. *Philosophy and Literature*. 2005, roč. 29, č. 1, s. 228–240.

LONG, Julia. *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*. London: Zed Books, 2012.

MACKINNON, Catharine A. Francis Biddle's Sister: Pornography, Civil Rights and Speech. In: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, s. 163–197.

MACKINNON, Catharine A. Not a Moral Issue. In: *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, s. 146–162.

MAES, Hans. Art or Porn: Clear Division or False Dilemma? *Philosophy and Literature*. 2011, roč. 35, č. 1, s. 51–64.

MARCUSE, Herbert. *Eros and Civilization: A Philosophical Inquiry into Freud*. Boston: Beacon Press, 1955.

MASTERS, William H. a Virginia E. JOHNSON. *Human Sexual Response*. Boston: Little, Brown and Company, 1966.

PALLY, Marcia. *Sense and Censorship: The Vanity of the Bonfires*. New York: Americans for Constitutional Freedom and the Freedom to Read Foundation, 1991.

PEAKMAN, Julie. *Mighty Lewd Books: The Development of Pornography in Eighteenth-Century England*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003.

PRUSS, Alexander R. *One Body: An Essay in Christian Sexual Ethics*. Notre Dame (Ind.): University of Notre Dame Press, 2013.

REA, Michael C. What Is Pornography? *Noûs*. 2001, roč. 35, č. 1, s. 118–145.

REICH, Wilhelm. *The Sexual Revolution: Toward a Self-Governing Character Structure*. T. P. WOLFE, přel.. 2. vyd. New York: Octagon Books, 1971.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2007, čj. 5 As 32/2007-83, č. 2362/2011 Sb. NSS. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 13.11.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nsscr/5-as-32-2007-83?text=5+As+32%2F2007&sit=1

RUSSELL, Diana E.H. *Rape in Marriage*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 1990.

STAFFORD, Rebecca, Elaine BACKMAN a Pamela DIBONA. The Division of Labor among Cohabiting and Married Couples. *Journal of Marriage and the Family*. 1977, roč. 39, č. 1, s. 43.

STROSSEN, Nadine. A Feminist Critique of „the" Feminist Critique of Pornography. *Virginia Law Review*. 1993, roč. 79, č. 5, s. 1099.

STROSSEN, Nadine. *Defending Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights*. 1st NYU Press pbk. vyd. New York: Scribner, 1995.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 606/03. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 13.11.2024]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/iv-us-606-03?text=IV.%C3%9AS+606%2F03+ze+dne+19.+4.+2004&sit=1

WHELEHAN, Imelda. *Overloaded: Popular Culture and the Future of Feminism*. London: Women's Press, 2000.

Feminism, n. In: *Oxford English Dictionary* [online] [cit. 12.02.2025]. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/feminism_n